

от директната клинична практика; поглед в миналото, настоящето и бъдещето, сравняване на понякога противоречащи се медицински нужди на отделния човек и на обществото. За всеки образователен подход е предизвикателство да не опростява разнообразието от налични причини и следствия, приоритета на различните ценности, различни реалности и истории. Подходите на межкултурното обучение трябва да уважават тези многообразни преживявания, интерпретации и познания – следователно- да ги поставя в контекста на използвания език и терминология , и в избора на различни методологии.

ИЗГРАЖДАНЕ НА КОМУНИКАТИВНИ УМЕНИЯ В ПРОЦЕСА НА ОБУЧЕНИЕ НА СТУДЕНТИТЕ - МЕДИЦИНСКИ СЕСТРИ

А. Андонова, М. Николова

Тракийски университет, Медицински колеж, Ст. Загора,

e-mail: albena_a@dir.bg

Резюме : В условията на непрекъснато развиваща се система на здравеопазване и предоставяне на медицински услуги все по важно място ще се отделя на мнението на пациента/ клиента. Затова от особена важност е в бъдещите медицински специалисти да се изградят трайни практически умения и навици, да се усвоят ефективни модели на комуникация – за получаване на информирано съгласие, емоционална подкрепа и не на последно място хуманно отношение и зачитане правата на пациента като равноправен партньор в лечебния процес. Провеждайки групова анонимна анкета със студентите проверихме нивото им на комуникативна компетентност и установихме, че повечето от тях притежават необходимите знания и умения.

Ключови думи : комуникативни умения, студент, пациент.

Abstract: Taking of ethical communicational skills is important moment in the forming of the future nurses. Leading the group anonym inquiry with students we test their level of communicative competence and established that the most of them have the needed knowledge and skills.

Key words: communicational skills, student, patient.

Необходимостта да общува е вродена при човека и в хода на развитието му се разширява и усложнява. Умението да се общува ефективно в голяма степен се заучава или може да се подобри чрез обучение. Усвояването на етични комуникативни умения е важен етап във формирането на бъдещите медицински сестри. Активни участници в процеса на комуникация по време на обучението са студентите, пациентите и преподавателя (наставника). Важно условие в този процес оказва личността на преподавателя/ наставника, неговите професионални и лични качества.

В съвременното общество все повече внимание се обръща на ефективността и качеството на здравните грижи. Медицинската сестра не се възприема само като изпълнител на манипулации, грижи и дейности , а като активен участник в процеса на лечение, възстановяване, превенция и профилактика .

В процеса на своята работа медицинската сестра навлиза в личното пространство на пациента. Поради спецификата на своята професия тя има достъп до личното пространство на пациента, но трябва да бъде допусната, а не да нахлува в него без предупреждение и без информирано съгласие. Навлизането в интимната зона на пациента (между 15 и 50 см.), за когото полага грижи поставя отношенията им на друга плоскост. На преден план излиза умението на медицинската сестра за ефективна комуникация с цел да се спечели бързо доверието му.

ПОЛУЧАВАНЕ НА ИНФОРМИРАНО СЪГЛАСИЕ ОТ ПАЦИЕНТИТЕ – ВАЖЕН АСПЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО НА СТУДЕНТИТЕ МЕДИЦИНСКИ СЕСТРИ**Мима Николова, Албена Андонова***Тракийски университет, МФ, Катедра „Здравни грижи“**6000 Стара Загора, ул. „Армейска“ №11**Email – Kapincheva_mima@abv.bg***RECEIVING OF INFORMED AGREEMENT FROM THE PATIENTS – IMPORTANT FOR THE LEVER OF EDUCATION OF NURSING STUDENTS****Mima Nikolova, Albena Andonova***Trakian universiti, Medikal faculty,**Stara Zagora, „Armeiska“ Str.№11 Email – Kapincheva_mima@abv.bg***ABSTRACT**

It will allow them faster and better adaptation in hospital circles. In this present research we are actively looking for the opinion of the students about the role for receiving of the informed consent to improve their clinical education. Fifty students from subject 'nurse' has been inquired and we received the opinion of the last years we can fill sharp shortage from nurses with quality clinical experience. The most common reason for this is progressive ageing of nation and growing necessary from health care. As a regular profession under the conditions of health reform needed changes at basic preparation of nurses. In order to make the clinical environment more pleasant we have to change the efficiency of the medical education for the students from health care department at Medical Faculty on Trakian University.

Key words: informed consent, health care, patient's opinion, students, clinical education.

ВЪВЕДЕНИЕ

Сестринството е една широко хуманна професия, свързана с грижи за човека, за възстановяване и запазване на неговото здраве.

В условията на глобални, социални, политически и икономически промени, медицинските сестри виждат своята нова роля в обществото като активен участник в екип за подобряване на здравното състояние на хората. Ключов момент в сестринството е така наречения сестрински процес. Той представлява научно обоснована методология за професионална сестринска помощ. В Катедрите по „Здравни грижи“ към Медицинските университети в страната преподаването на сестринския процес е застъпено в учебните програми.

Осъществяването на ефективен сестрински процес се базира на добрата комуникация с пациента като фактор за качествени и ефективни сестрински грижи.

В Закона за здравето изрично е посочено, че медицинските дейности се извършват след изразено информирано съгласие от пациента.

Информираното съгласие се определя като процес на последователно информиране на пациента от медицинския специалист и последващо получаване на съгласие от пациента за определено клинично действие, което ще се предприеме. От това определение следва, че получаването на съгласие е процес, който се проявява при взаимовръзката „медицинска сестра-пациент“. Медицинската сестра е най- близо до пациента именно за това уменията да общува, да създаде атмосфера на доверие е в основата на нейната професионална дейности важен момент за получаване на инф. съгласие.

Умението за ефективна комуникация се възприема като специфичен инструмент за усещане на другия човек- неговата болка, страдание, страхове.

КОМУНИКАТИВНИТЕ УМЕНИЯ НА СТУДЕНТИТЕ-ФАКТОР ПОДОБРЯВАЩ КАЧЕСТВОТО НА ЗДРАВНИТЕ ГРИЖИ

Албена Андонова, Мима Николова

Тракийски университет, Медицински факултет, Стара Загора, ул. „Армейска“ №11

COMMUNICATIONAL SKILLS OF THE STUDENTS-FACTOR WHICH IS IMPROVING THE QUALITY OF THE HEALTH CARES

Albena Andonova, Mima Nikolova

Medical faculty, Trakia University - Stara Zagora, str. "Armeiska" №11

ABSTRACT

In the process of their studying, the future medical specialists are needed to gain skills of communication, to master effective models for communication with different groups of patients, with purpose for better health services.

Key words: communicational skills, quality of the health services, students.

ВЪВЕДЕНИЕ

Общуването е комплексен процес, чрез който хората споделят чувства, обменят мисли и идеи. В най-общ смисъл комуникацията може да се дефинира като предаване на информация и разбиране чрез употреба на общи символ.

За да бъде процеса на комуникация ефективен е необходимо да се формулира точно, ясно и цялостно съобщението което предаваме. Посланието може да бъде опростено с помощта на синоними, визуализация или чрез използване на стандартни, стереотипни фрази.

Комуникацията е един непрекъснат, безкраен процес, изискващ повторемост на темите и символите, за да се гарантира, че аудиторията не само ще получи нашите съобщения, но те ще привлекат и задържат вниманието й. Повторението с вариации е част от процеса на убеждаване и обучение.

Основните характеристики на комуникациите в здравеопазването са:

- висока степен на емоционалност;
- „неизбежна“ субективност- пациента като личност, икономически ограничения, липса на достатъчно персонал и др.;
- голям брой участници в комуникацията- лекари от различни специалности, медицински сестри, други медицински специалисти, болния, близките му;
- специфични етични аспекти-съобщаване на истината за диагноза, прогноза и др.;
- специални нормативни регулации- клинични пътеки, закони, наредби и др.;
- Ценностната система на пациента и компетентност.

Комуникацията е ефективна при условие, че получателят на съобщението полага минимум усилие за неговото възприемане. Това важи с особена сила при информирането на пациента за състоянието му, провеждането на различни инвазивни и не инвазивни изследвания, операции. Предоставянето на така информация е отговорна задача на целия медицински екип. Целта е постигане на максимална информираност на пациента и предоставяне на достъпна за него информация с за вземане на правилно решение. В случая важни фактори, влияещи на комуникацията са:

- Предварително получаване на информация за пациента-разговори, наблюдение, общуване с близки и др.;
- Достъпност на информацията предоставяна на пациента;
- Регулиране на информационния поток- еднаквост на информацията предоставяна от различните медицински специалисти.

ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ НА ВЪЗРАСТНИТЕ ХОРА (АНДРАГОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ)

Докторант Мима С. Николова

IMPROVEMENT QUALITY OF ERDERLY PEOPLE'S LIFE

PhD student in doctoral dissertation Mima S. Nikolova

Abstract: On conditions that everythings changes in our life, the erderly people need some extra education about: more self-confidence, self-respect and fulfilled communications with their younger relatives and their friends.

Key words: erderly people, education, younger relatives (people).

Въведение

Едно от най-забележителните достижения на XX век е увеличаването на средната продължителност на човешкия живот навсякъде по света. В същото време намалява броя на новородените, защото хората имат все по-голяма възможност да планират своите семейства и броя на желаните деца.

Тези две събития са в основата на друга, много характерна тенденция в демографското развитие на света – общото стареене на населението.

Тенденцията към остаряване е глобална и обхваща населението от двата пола навсякъде по света. Така например в края на XX век за първи път възрастното население в Европа преминава границата от 13% от общото население на континента.

Общото остаряване на хората по света ще има дълготраен характер. Прогнозите на статистиците сочат, че броят на възрастните хора (над 60 години) ще се увеличи до 21% в средата на XXI век. Това ще задълбочи проблемите на тяхното обществено и социално положение, ролята и мястото им в семейството, медико-социалната им рехабилитация, социално обслужване и осигуряване.

Промяната на социалния статус на човека през старостта е резултат най-вече от прекратяване на трудовата дейност, трансформация на ценностните ориентири, от самия начин на живот и от общуването.

В специфичните български условия – в периода на преход, възрастното ни поколение е изправено пред допълнителна тежест – отрицание на всички ценности и достижения, постигнати от тях. Това води до разочарование, а понякога и чувство на обида, защото целият им живот и работата им се поставят под съмнение.

С прехода към старостта коренно се променят не само взаимоотношенията човек – общество, но и такива ценностни ориентири на индивида като смисъл на живота, щастие, добро и зло и др. променя се самият начин на живот, дневният график, кръгът от познати. С възрастта се променя ценностната йерархия на самооценката. Възрастните хора отделят по-малко внимание на своята външност за сметка на вътрешното и физическото си състояние.

Една от големите драми на старите хора е усещането им или опасението им за собствена им ненужност, както и за съмненията им за нереализиран личностен потенциал. Често стават пленници на въпроса: "Ако бях направил друго, какво би станало?"

Механизъм за развитие на човешкия фактор е образованието, то допринася за формирането на хората, така, че да могат да създават, управляват и поддържат социалните институции и социалните инфраструктури.

ФАКТОРИ ВЛИЯЕЩИ ВЪРХУ ФОРМИРАНЕТО НА УМЕНИЯ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБЩУВАНЕ ПРИ СТУДЕНТИТЕ

Мима Николова, Албена Андонова

Тракийски университет, Медицински факултет, Стара Загора, ул. „Армейска“ №11

FACTORS AFFECTING FORMATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATION SKILLS FOR STUDENTS

Mima Nikolova, Albena Andonova

Medical faculty, Trakia University - Stara Zagora, str. "Armeiska" №11

ABSTRACT

В процеса на обучението си студентите изучават дисциплини насочени към формирането на умения за професионално общуване с пациентите и колегите. При провеждането на клиничната практика в базата бъдещите медицински специалисти придобиват впечатления за професията, но също така и за стила на професионално общуване между членовете на медицинските екипи и съответно с пациенти, студенти и др. During the course students learn discipline aimed at developing skills for professional communication with patients and colleagues. Prior to conduct of clinical practice to base future medical professionals gain experience for the profession, but also the style of professional communication between members of medical teams and by patients, students and others.

Key words: студенти, преподаватели, работещи медицински сестри, професионално общуване, students, teachers, nurses, workers, professional communication

ВЪВЕДЕНИЕ

С въвеждането на новите европейски изисквания за придобиване на професионална квалификация в регулираните професии и по-точно от направление Здравни грижи, специалност „медицинска сестра“ практическото обучение трябва да бъде не по-малко от половината от общия хорариум часове. В практическото обучение се включва клиничната (учебна) практика и преддипломния стаж. С постановление № 257 от 1 ноември 2010 г. за изменение и допълнение на наредбата за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалностите "медицинска сестра" и "акушерка" за образователно-квалификационна степен "бакалавър" клиничната практика се провежда от първи до шести семестър включително, с продължителност не по-малко от 1140 академични часа.

По време на целия курс на обучение студентите изучават различни учебни дисциплини даващи им знания, способстващи за придобиването на знания и умения необходими за изграждането им като професионалисти. В процеса на обучение те изучават и дисциплини насочени към формирането на умения за професионално общуване с пациентите, близките им и колегите.

Знанията придобити по време на теоретичното обучение студентите имат възможност да прилат по време на учебната практика провеждана в реална работна среда. При провеждането на клиничната практика в базата бъдещите медицински специалисти придобиват впечатления за професията, но също така и за стила на професионално общуване между членовете на медицинските екипи и съответно с пациенти, студенти и др.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Проведено е анонимно анкетно проучване през месец април 2011 г. с 40 студенти от втори курс, специалност „медицинска сестра“, Медицински факултет, Тракийски университет.

CLINICAL PRACTICE THROUGH THE EYES OF STUDENTS

Andonova A., M. Nikolova

Key words: Students, clinical practice, mastering of medical activities.

INTRODUCTION

In recent years there have been many changes in State Requirements to acquiring higher education in the specialty "nurse" for the degree "Bachelor". In order to optimize the learning process in line with EU requirements, practical training is now 50% of the total workload. Clinical (teaching) practice is an integral part of practical training together with pre-graduation experience. They are part of the main organizational forms of education(3). During the clinical practice students learn in real environment the medical activities. Proper planning and organization to academic practice is a guarantee for very good skills and professional knowledges. The training process make the students more responsibility, autonomy etc.(2). Planning, organizing and conducting educational practice must enable students to apply mastered during the training and workshops in the real hospital environment. This process should include evaluation of pre-theoretical, practical and mental preparation of each student and to enshure safety and quality health care for the patient. In the first year of their education further health professionals must learn basic care skills and some manipulations. The patient with their fears of health and illnesses participate as a part of a learning process in the medical schools(1).

MATERIAL AND METHODS

Conducted anonymous survey in April 2011 with 40 students from the third year in "nurse", Trakya University Medical Faculty. The questionnaire included 6 questions. The analysis of data was based on mathematical and graphical methods.

RESULTS AND DISCUSSIONS

In their first visit to hospital facilities more than half of the students-first year have experienced stress. About one third can not identify their feelings. The first visit to the hospital sometimes cause negative emotions. So its very important to choosing an appropriate time to initiate clinical practice. According to 65% of respondents: at the first semester the clinical practice should start in the middle of the semester-once a week. 25% think that twice a week is enough after seventh week of the semester. 10% can not judge.

Address for correspondence:

A. Andonova, 6000 Stara Zagora, Street "Armeiska" № 11, Trakia University, Faculty of Medicine, Department of Health Care
e-mail: andonova_a@dir.bg

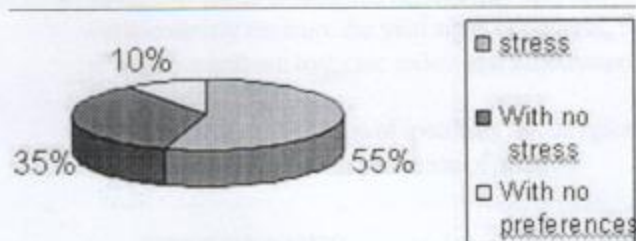

Fig. 1-First year students-the stress of the first visit to hospital

According nearly half of the students the clinical practice should start in the second semester-once a week. 1/3-think twice a week and the other can not judge.

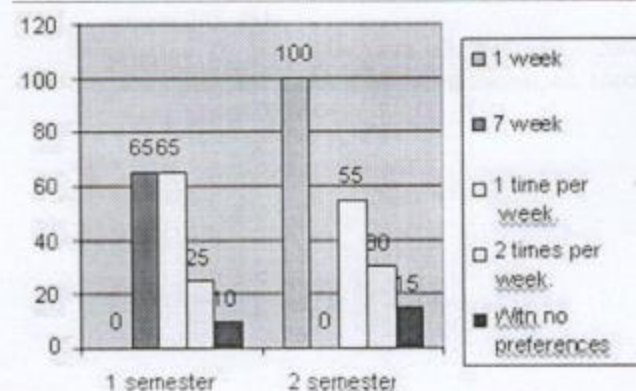

Fig. 2-Opinion about clinical practice duration

The hours by clinical practice at the first year must be less than the other semesters. Its providing to the students opportunity to apply their practice. At the same time goes and the adaptation period of the students to the hospital environment. If the practice start later that gives opportunity for its full implementation. The utilization of the medical services from the students should be building on impact, while creating conditions for habituation with the new learning environment-academic and non academic.

The clinical practice at the first year occurs in internal and surgical clinics. This is opportunity for the students to acquire the notion about the basic principles of nurse-work in their respective sectors. Over the next semesters practical training takes place in other clinical settings. Almost all respondents(90%)think this is the right principle and the remaining 10% reported nursery sectors as well.

According to the curriculum in the first year students must acquire basic skills for conducting hygienic toilets, measure and record patient vital signs, perform injections and others. In the middle of the second semester 70% of respondents answered that they alone can measure vital parameters of

SET OF MEDICAL SPECIALIST TO WORK WITH OLD PEOPLE

Mima Stefanova Nikolova

*Trakya University, Faculty of Medicine, Department of Health Care
St. Zagora "Street Army" 11, e-mail - Kapincheva_mima@abv.bg*

Summary: *The process of aging is a worldwide problem, especially in Europe. Bulgaria is in the top ten countries with the most - older people in the world with continuously increasing need for healthcare professionals who work in health and social facilities for the elderly. The reluctance of nurses to work in such hospitals is associated with low pay and poor working conditions.*

Key word: *nurses, old people, motivation.*

Introduction

In Bulgaria there is a combination of unfavorable demographic trends - population decline, deterioration of the age structure - an aging, high emigration, the restructuring of the ethnic composition and disparities in regional distribution. The average length of the population is 72.43 years, natural growth is negative. At December 31 2005 pensioners in our country have been 2,301,669.

With the process of increasing the number of persons age 65 and over, increases and their health needs. Older people are major consumers of health services. In some countries, although they constitute only 10 percent of the population they consume more than 30% of health services. Frequent users of health services are those over age 65, women, old people with impaired social contacts, persons with multiple pathology. Studies show the increasing frequency of consumption of medical care with increasing of the age. It is necessary to improve the quality of healthcare offered to the elderly. A major tool for improving quality and effectiveness of nursing care is nurses process. It is a scientifically based methodology for professional nursing care, geared to the needs of the patient. / 2, 4, 6 / SSG for people age 65 and over teaching is covered by the curriculum of the Department of Health Care ". The students graduated SSG possess knowledge and skills to care for the elderly. In recent years there is a shortage of medical personnel, especially qualified nurses providing care for the elderly.

ПРИНЦИПИ НА ПРАВИЛНАТА КОМУНИКАЦИЯ НА МЕДИЦИНСКАТА СЕСТРА С ВЪЗРАСТНИ ХОРА

Мима Николова

*Тракийски Университет, МФ, Катедра "Здравни грижи",
Ст. Загора, ул. „Армейска“ 11, e-mail: Kapincheva_mima@abv.bg*

Във всеки един момент от нашия живот общуваме с хората около себе си като за целта използваме не само думите, но и другите средства за комуникация като интонация и жестовете на тялото. При общуването ни със старите хора е важно да знаем, че те възприемат по-бързо и по-однозначно именно речта на тялото, отколкото съдържанието на думите. Освен това старият човек има нужда в точния момент и на точното място да му обърнем внимание. Възрастният човек има нужда да сподели какво го измъчва на глас и по този начин да освободи енергията, която възниква от незадоволените житейски нужди.

При комуникация на медицинската сестра с възрастен човек трябва да се знае точно какъв вид разговор иска да проведе – подпомагач, образователен, мотивиращ, насочен към изслушване или осигуряващ важна информация за идентифициране на здравословни проблеми. Тя трябва да си отговори на въпроси като тези:

- Дали възрастният човек търси помощ или има нужда само от изслушване?
- Въобще чувства ли се болен и иска ли да разговаря?
- Има ли нужда старият човек да разговаря на четири очи? Иска ли някой до себе си?
- Колко е важно за него времето на разговор, мястото, средата?
- На каква точно тема иска да разговаря или какъв проблем трябва да се реши?

Не по-маловажно е сестрата да знае точно колко време може да отдели за този разговор и още преди него да информира възрастния човек за

THE READINESS OF THE TRAINEE-NURSES FOR PROFESSIONAL REALIZATION IN HOMES FOR THE ELDERLY

Albena Andonova, Mima Nikolova
Tracian University Medical Faculty 6000
Stara Zagora, Bulgaria; e-mail: andonova_a@dir.bg

ABSTRACT

By decision of the European Parliament and the Council of the European Union, and proposal from the European Commission (COM (2010)) 462-THIS YEAR 2012) is designated as a "European year of the active life of older people and solidarity between generations". Undoubtedly the training of professionals in health care must be bound and with this fact.

Key words: students, training, care for the elderly

INTRODUCTION:

By decision of the European Parliament and the Council of the European Union, and proposal from the European Commission (COM (2010)) 462-THIS YEAR 2012) is designated as a "European year of the active life of older people and solidarity between generations".

This solidarity between the generations offers a valuable opportunity to discuss the barriers between elderly and an active life. Conduct of various initiatives during the year will promote the positive vision for the people of the third age, taking into account their contribution to society and the economy. Its also encourage them for a healthy life and independence.

This initiative will help to form a positive attitude in medical specialists to work with the people in the third age accommodated in social care providers for persons over 65. Undoubtedly the training of professionals in health care must be bound and with this fact. As indicated by B. Torniova "the education is still linked primarily with teaching and the reproduction of knowledge and experience but there is not reported the analysis and synthesis, discovering, set questions and creative answers." As a result the students get difficulty with different situations and communicate to the elderly (4).

MATERIALS AND METHODS

There was conducted anonymously survey with 50 students from "nurse" specialty in Tracian University, Medical Faculty.

TARGET

The point is to establish the opinion of the students about their education.

DISCUSSION

The education schedule included subjects dealing with the problems of people in their third age-Geriatric Nursing for the elderly. The part of the other subjects has included topics covering health and social problems of the elderly. The purpose of the training is to formed competence for prevention and treatment of major diseases and problems of the people in the third age.

There was a question about the adequacy of the hours on various subjects dealing with the problems of the elderly.

ПРОУЧВАНЕ НА ФАКТОРИТЕ, КОИТО ЗАТРУДНЯВАТ ЗДРАВНИТЕ ГРИЖИ ЗА СТАРИ ХОРА

Николова М., А. Андонова

Катедра по здравни грижи, Медицински факултет, Тракийски университет - Стара Загора

STUDY OF THE FACTORS HINDERING NURSING CARE FOR ELDERLY PEOPLE

Nikolova M., A. Andonova

Department of Nursing Care, Faculty of Medicine, Trakia University of Stara Zagora

ABSTRACT

Dynamic demographic processes in the countries of the European Union (EU) presents with a rising tendency of population ageing. These processes reflect not only upon economics but also upon public health and social systems in EU member states. The ageing of the population leads to an increased number of people requiring health care. Thus the necessity of trained nursing care specialists motivated to serve the geriatric patients increases, too. The profession of nursing care specialist is truly humane. However, its practical implementation can cause a personality conflict. On the one hand, it is constantly adapting to changing requirements and problems related to own work. On the other hand, it represents a complete personal satisfaction taking into consideration a future career related to assistance provided to the elderly patients and subsequently achieved therapeutic results. This study covered 52 nursing care specialists and established the presence of a series of organizational problems. In addition, the deficit of trained staff causes an absence of motivation of the health professionals to provide medical care to the geriatric patients on the background of their specific health troubles.

Key words: nursing care, nursing care specialists, elderly people, absent education, organizational problems

ВЪВЕДЕНИЕ

С решение на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз (ЕС) и по предложение на Европейската комисия 2012 година е определена за „Европейска година за активното остаряване и солидарността между поколенията“. Това решение произтича от факта, че в ЕС тече процес на значително застаряване на населението. Данните на Евростат показват, че през периода от 2001 до 2006г. населението на ЕС нараства с 1,9%, а броят на хората на възраст над 65 години - с 8,9%, докато броят на лицата на възраст от 0 до 14 години намалява с 4,4%.

Недостигът на добре подготвени кадри в сферата на грижата за възрастните хора е проблем на съвременния

свят, но той е особено драстичен в България. Нашата страна е втората най-бързо старееща нация в Източна Европа и петата в света. Прогнозите сочат по-нататъшно прогресивно нарастване на възрастните и стари хора у нас. Относителният дял на високите възрастови групи в близките няколко години ще съставлява около 24% от общото население на страната. Старите хора представляват най-голямата и прогресивно увеличаваща се група от населението, ползваща здравни грижи. Близо половината от хоспитализираните и амбулаторни пациенти и две трети от ползвателите на домашни и медико-социални грижи са на възраст над 60 години. Във връзка с влошения социален статус при значителен брой от хора в третата възраст в България се наблюдава непълноценно и неадекватно хранене поради финансови и здравословни причини (4).

Тенденцията е към нарастване на потребностите и изискванията на обществото за качествено здравно и социално обслужване на възрастното население, осъществявано от компетентни професионалисти.

Адрес за кореспонденция:

*М. Николова, Катедра по здравни грижи,
Медицински факултет,
Тракийски университет - Стара Загора
e-mail: karpincheva_mima@abv.bg*

Превенция, обществено здраве и медицина

ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО В БЪЛГАРИЯ В ДЪЛГ КЪМ СТАРИТЕ ХОРА

Полина Балканска¹, Мима Николова²

*Факултет по обществено здраве, МУ-София¹
Медицински факултет, ТрУ-Стара Загора²*

Summary: Healthcare challenges in Bulgaria is increasing with aging population. Health problems of elderly people acquire essential and require new organizational approaches in health policy and practice. It is necessary to ensure appropriate conditions for achieving diversity in structures and levels of health care and the application of integrated approaches to prevention and treatment in order to achieve a better quality of life for aging population.

Keywords: *aging population, health care, old people, problems, perspectives*

Актуалност на проблема

В световен мащаб застаряването вече достига най-високите си стойности, но се очаква да продължи в онези страни, в които темповете на раждаемост от години са по-ниски от коефициента на възпроизводство, например Япония и Западна Европа. Този демографски преход е част от глобалната демографска тенденция на по-голяма продължителност на живота и по-ниска раждаемост, и съответно изместване към структура на населението, в която доминират по-възрастните хора, а не по-младите [4,5,9,10,11].

Всички национални здравни системи днес са изправени пред три големи предизвикателства: населението застарява, здравеопазването става по-ефективно, но и все по-скъпо, изискванията на пациентите към качеството на здравните услуги все повече нарастват. За посрещане на тези предизвикателства Европейската Комисия определя три дългосрочни цели: достъп до здравни грижи за всички, високо ниво на качество в областта на здравеопазването и осигуряване на финансова жизнеспособност на системите за здравеопазване. С цел осигуряване на качествени здравни грижи за населението националните правителства са задължени да постигнат оптимален баланс между здравното благополучие на хората и разходите за лекарства и лечение. Нараства обществената потребност от здравни специалисти, които са подготвени да работят с по-възрастни индивиди [16,17,18,19,24].

Влиянието, което ще окаже демографското застаряване, ще се почувства най-силно, ако политиките не проявят достатъчно предвидливост и далновидност и не осъществят реформата, чиито основни идеи и принципи вече са очертани. Здравните услуги трябва да бъдат адаптирани към демографските промени с фокус към обучението на повече гериатрични специалисти и изграждането на места за осигуряване на продължителни грижи [8].

Европейски перспективи пред грижите за стари хора

Разширяването на ЕС през последните години разкри значителни различия в нивата на здравеопазване в страните – членки на Европейското семейство. Предизвикателствата пред Европа в областта на здравеопазването ще се увеличават със застаряване на населението. В този контекст здравните проблеми на

СЕСТРИНСКИ ГРИЖИ ЗА СТАРИ ХОРА С ХРОНИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Мима Николова

*Тракийски Университет, МФ, Катедра "Здравни грижи",
karincheva_mima@abv.bg*

Старенето е непрекъснат процес на ограничаване на жизнеспособността на организма и повишаване на податливостта му към болести.

Голяма част от развитата се патология се дължи на понижената имуно-биологична реактивност. Възрастта се явява своеобразен "рисков фактор", благоприятстващ развитието на хронично-дегенеративната патология.

Хроничните заболявания се дефинират като продължителни (повече от 3 месеца), често постоянни и предизвикващи остатъчни нарушения, които изискват дълготраен контрол и грижи вместо дефинитивно лечение. Повече от 80% от лицата над 65 години имат поне по едно такова заболяване като явлението полиморбидитет и коморбидитет е широко разпространено - проучванията за българската популация показват средно по 3,4 заболявания на едно лице във възрастта над 65 години.

Изследванията на заболяемостта сред възрастните хора в развитите страни показват висока честота на заболяванията на опорно-двигателния апарат - остеоартроза, артрит и ревматизъм, хронични болести на органите на кръвообращението — хипертония, сърдечна недостатъчност, мозъчно-съдова болест, нарушения на слуха, деменция и рак. Жените боледуват по-често от остри и нефатални хронични болести в сравнение с мъжете. Нивата на артрит, хипертония, инсулти, хиатусова херния, инконтиненция, остеопороза, сенилна макуларна дегенерация при жените са по-високи, отколкото при мъжете. Тези състояния много рядко водят до смърт, но често са инвалидизиращи, нарушават функционалните възможности и водят до повече дни прекарани на легло. С други думи възрастните и старите жени е по-вероятно да боледуват от хронична болест и да боледуват на легло, но е по-малко вероятно да са сериозно болни, да бъдат хоспитализирани или да боледуват от живото застрашаваща болест, отколкото старите мъже. Тези различия водят до нарушения в качеството на живота за жените, които доживяват до напреднала старческа възраст.

Възрастните хора са значителни консуматори на здравни грижи. Чести потребители на здравни грижи са лицата над 75 годишна възраст,

[Резюме](#) | [Файл](#) (51 К)

ГИПОТЕЗЫ ПРОИСХОЖДЕНИЯ РЕК И ПРЭСНЫХ ВОДОЁМОВ

Новопашин В.В. - программист

[Резюме](#) | [Файл](#) (34 К)

УДОВЛЕТВОРЕНИЕ ОТ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБУЧЕНИЯ ПО МЕДИЦИНСКОЙ ПЕДАГОГИКЕ

Проф. д-р Теодор Попов, гл. ас. д-р Петя Трендафилова

[Резюме](#) | [Файл](#) (50 К)

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ В СЕЛЬСКИХ РАЙОНАХ В КАЧЕСТВЕ ОПРЕДЕЛЯЮЩИХ УДОВЛЕТВОРЕННОСТЬ ЖИТЕЛЕЙ

Е. Н. Патарчанова, д-р, гл. ас.

[Резюме](#) | [Файл](#) (55 К)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВЫГОДЫ ОТ ПОВТОРНОГО СОЕДИНЕНИЯ МИРА РЕБЕНКА С ПРИРОДОЙ

[Резюме](#) | [Файл](#) (47 К)

АКТИВИЗАЦИЯ ВУЛКАНОВ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА АВИАЦИОННЫЕ ПЕРЕВОЗКИ

Стужук Н.В.

[Резюме](#) | [Файл](#) (35 К)

СОДЕРЖАНИЕ Секция 2, 3. Инновации и традиции в государственной, правовой и общественной системах. Научные открытия о земле; экология пространства: дом, город, сознание, отношения

Секция 2, 4. Руководители: проф., док.юр.наук - Сивков Ц.; проф., канд.юр.наук – Цугленок Н.Н.; канд.юр.наук – Никитенко М.Е.; проф. Брюшинкин С.М.; проф.д-р Снежана Ставрева Веселиновска

[Резюме](#) | [Файл](#) (45 К)

[Главная](#) / [Номера журналов](#) / № 5, 2012

Науки о Земле

СТАРЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ – СТРАТЕГИИ И РЕАЛЬНОСТЬ

А. Н. Андонова – доктор, преподаватель, М. Ст. Николова – преподаватель¹

1. Тракийский университет-Стара Загора, Медицинский факультет, кафедра „Здравные уходы”, Болгария, г. Стара Загора

[Файл](#) (48 К)

Резюме:

Старение населения является демографической тенденцией в развитых странах, которая влияет на стабильность социальной системы и систему здравоохранения и негативно отражается на экономике. Поиск возможностей для сохранения, развития и использования потенциала стареющего населения путем создания новых форм солидарности между поколениями является путем активного привлечения пожилых людей к общественной и экономической жизни.

Ключевые слова: старение населения, солидарность между поколениями, активное старение

Библиографическая ссылка

А. Н. Андонова – доктор, преподаватель, М. Ст. Николова – преподаватель¹ СТАРЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ – СТРАТЕГИИ И РЕАЛЬНОСТЬ // Вестник Восточно-Сибирской открытой академии. – 2012. – № 5;

URL: www.es.rae.ru/vsoa/169-685 (дата обращения: 24.12.2012).

Литература

1. Александрова, М. Съвременни тенденции в обучението на медицинските сестри. София, 2007.
2. Александрова, М., Т. Попов. Пет години Факултет по обществено здраве при МУ, София – маркери на развитието и перспективи. – В: Педагогическото образование в България: състояние и тенденции. Благоевград, 2007, УИ "Неофит Рилски" том III, 429–432.
3. Попов, Т. Студентът като субект на обучението. София, 2006, изд. Везни.
4. Попов, Т. Обучаването в сферата на общественото здраве. Диагностични аспекти. Хабилитационен труд, София, 2006.
5. Попов, Т., М. Александрова, съавт. Медицинска педагогика, Габрово, 2010, 2011, изд. ЕКС – Прес.

ПОДГОТОВКАТА НА БЪДЕЩИТЕ ЗДРАВНИ СПЕЦИАЛИСТИ ЗА РАБОТА С ДЕЦА

Албена Андонова, Мима Николова

Медицински факултет, катедра „Здравни грижи“,
Тракийски университет

Учебните дисциплини медицинска етика и деонтология, детска педагогика, детска психология дават базови знания, спомогат за формиране в студентите на ясни представи и познания относно детето като личност със свои възрастови и психологически особености. Бъдещите здравни специалисти, като изучават съответните учебни предмети се запознават с принципите и методите на обучение, на педагогическо общуване и взаимодействие и т.н. Запознават се с изконните човешки ценности и норми на поведение, етичните взаимоотношения между хората независимо от тяхната принадлежност, възраст, пол.

В процеса на своето обучение бъдещите специалисти по здравни грижи усвояват модели на поведение и комуникация с деца-пациенти и техните близки.

В учебните програми са включени също така и медицински дисциплини изучаващи здравословните проблеми на подрастващите. Такива са: педиатрия и неонатология, сестрински грижи в педиатрията, сестрински грижи за родилка и новородено, сестрински грижи за деца и възрастни с увреждания, философия и въвеждане в сестринските грижи.

В лекционния курс и упражненията по дисциплини като физиология, анатомия, инфекциозни болести и епидемиология, хирургия, анестезиология и интензивно лечение, ушно-носно-гърлени болести и други са включени теми касаещи специфичните особености на детския организъм.

Таблица 1. Задължителни учебни дисциплини за придобиване на висше образование по специалност „Медицинска сестра“ (2. чл. 8)

№	Учебни Дисциплини	Общ хораримум (в учебни часове)
1.	Философия и въвеждане в сестринските грижи. Теоретични основи	180
2.	Практически основи на сестринските грижи	660
2.1.	Сестрински грижи при болни с хирургични заболявания	75
2.2.	Сестрински грижи при болни със соматични заболявания	90
2.3.	Сестрински грижи при болни с онкологични заболявания	30
2.4.	Сестрински грижи в педиатрията	45
2.5.	Сестрински грижи за неврологично болни	45
2.6.	Сестрински грижи за психично болни	30
2.7.	Сестрински грижи за родилка и новородено	30
2.8.	Сестрински грижи при очни и ушно-носно и гърлени заболявания	30
2.9.	Сестрински грижи за възрастни	60
2.10.	Сестрински грижи по домовете	60
2.11.	Палиативни сестрински грижи	30
2.12.	Сестрински грижи при инфекциозно болни	45
2.13.	Сестрински грижи при деца и възрастни с увреждания	60
2.14.	Сестрински грижи в резимацията и интензивната терапия	30
3.	Анатомия и клинична патология на човека	45
4.	Физиология и патофизиология на човека	45
5.	Микробиология, паразитология и вирусология	30
6.	Фармакология	45
7.	Медицинска апаратура в сестринската практика	15
8.	Образна диагностика в сестринската практика	15
9.	Медицинска генетика	15
10.	Физиална терапия и рехабилитаци	15
11.	Хигиена и екология	30

НЯКОИ ОСОБЕНОСТИ НА ПРЕДДИПЛОМНИЯ СТАЖ ВЪВ ВИСШЕТО МЕДИЦИНСКО УЧИЛИЩЕ

Мима Николова

Преддипломният стаж осигурява възможност за окончателно утвърждаване на придобитите практически умения и навици. Това е учебно време, в което стажантите работят самостоятелно, проявявайки лична отговорност и заинтересованост.

Най-същественят момент при планирането, организацията и провеждането на стажа е свързан с определяне на ясни показатели и критерии за оценка на практическата подготовка и професионална компетентност на студентите [1, с. 58].

Преддипломният стаж е задължителна част от обучението на студентите в съответствие със Закона за висшето образование и Наредбата за държавните изисквания за придобиване на висше образование на образователно-квалификационните степени "бакалавър", "магистър" и "специалист". Стажът е включен в учебните планове за обучението на студентите по специалностите: "Медицинска сестра", "Акушерка", "Рехабилитатор", "Медицински лаборант".

Според учебния план на тези специалности стажът трябва да се проведе в рамките на последните семестри от обучението.

Преддипломният стаж трябва да бъде с продължителност не по-малко от един семестър (20 учебни седмици).

Преддипломният стаж се провежда в лечебни заведения, получили положителна акредитационна оценка по Закона за лечебните заведения.

Цели на учебния преддипломен стаж:

Основните цели на преддипломния стаж се отнасят до:

- Прилагане на придобитите през периода на обучението в Медицинското училище теоретични познания за решаване на практически задачи;
- Формиране на практически умения за работа и изпълнение на функционални задължения в реална среда;
- Усъвършенстване, преосмисляне и свързване на теоретичните познания с реалната действителност;
- Усъвършенстване на аналитичните способности и умения чрез разширяване и конкретизиране на теоретичните познания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Провеждането на ефективен процес на теоретично и практическо обучение в резултат на добре структурираните учебни програми, позволява на студентите от специалност „медицинска сестра“ да усвоят комплекс от знания, умения и компетентности за полагане на качествени специални сестрински грижи за възрастни хора. Така се създават условия бъдещите медицински специалисти да придобият професионални умения за обгрижване на възрастните и след завършване на образованието си да изберат да се реализират като гериатрични специалисти. Това се потвърждава и от анализа на студентското мнение от проведеното анкетно проучване. Студентите считат, че получените по време на обучение знания и умения им позволяват да полагат качествени здравни грижи за хора в третата възраст. Друг е въпросът при сегашното състояние на здравната система у нас колко от тях ще останат в страната или ще направят своя избор да работят в други европейски държави където нуждата от такива специалисти е голяма, а труда е финансово високо оценен.

ЛИТЕРАТУРА

1. Балканска, П., М. Николова, 2013. Учене чрез опит и рефлексия за здравни специалисти - ползи и възможности, Тридесет и първа научно - технологична сесия КОНТАКТ 2013, 79-81.
2. Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Управление на здравните грижи“ за образователно-квалификационните степени „магистър“ и „бакалавър“ от професионално направление „Обществено здраве“, ДВ, бр. 70 от 29.08.2006 г., изм. ДВ. бр.87 от 7.10. 2008 г.
3. Наредба № 1 за професионалните дейности, които медицинските сестри, акушерките, асоциираните медицински специалисти и здравните асистенти могат да извършват по назначение или самостоятелно, ДВ. бр. 15 от 08.02. 2011г.
4. Учебна програма, „Практически основи на сестринските грижи. Сестрински грижи за възрастни“, специалност „медицинска сестра“, Тракийски университет, Медицински факултет.
5. Учебна програма, „Клинична практика“, специалност „медицинска сестра“, Тракийски университет, Медицински факултет.
6. www.ludimladi.bg

ИЗСЛЕДВАНЕ НА МОТИВАЦИЯТА НА СТУДЕНТИТЕ В НАЧАЛОТО НА ТЯХНОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА РАБОТА СЪС СТАРИ ХОРА

Мима Николова

Тракийски университет-Стара Загора, Медицински факултет; karincheva_mima@abv.bg

RESEARCH STUDENT'S MOTIVATION TO WORK WITH OLD PEOPLE AT THE BEGINNING OF THEIR TRAINING

Mima Nikolova

Trakia University, Medical Faculty, 6000 Stara Zagora, Bulgaria

ABSTRACT

Due to deteriorating demographic situation in our country and the shortage of health professionals for quality care for elderly people is necessary to examine what would motivate students to care for

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ИНДИВИДУАЛНИТЕ ДНЕВНИ НУЖДИ ОТ КАЛЦИЙ НА ВЪЗРАСТНИ ХОРА ЗА ПРОФИЛАКТИКА НА ОСТЕОПОРОЗАТА В КУРСА ЗА ОБУЧЕНИЕ НА МЕДИЦИНСКИ СЕСТРИ

М. Николова, Ю. Тонева

Медицински факултет, Тракийски университет, Стара Загора

DETERMINE INDIVIDUAL DAILY CALCIUM NEEDS OF THE ELDERLY FOR THE PREVENTION OF OSTEOPOROSIS IN TRAINING COURSES FOR NURSES

M. Nikolaeva, J. Toneva

Medical Faculty, Trakia University, Stara Zagora

Резюме: Остеопорозата е едно от най-разпространените заболявания сред възрастните хора и има важна социална значимост. Профилактиката на болестта е свързана с адекватната калциево-фосфорна обмяна и с начина на хранене. Калцият е основна съставка на костите, достатъчна с храната, която се поддържа във физиологично ниво. Определението на индивидуалните нужди от калций е от важно значение в обучението на пациентите за превенция на остеопорозата. **Цел:** Да се обучат студентите от специалност медицинска сестра в определени на дневните нужди от калций при възрастни хора чрез калциевия калкулатор на международната фондация за остеопороза (IOF). **Материал и методи:** Заведно със студенти от курс по специалност медицинска сестра бяха анкетирани дванадесет жени със средна възраст 68 г. чрез калциевия калкулатор на IOF. **Резултати и обсъждане:** При всички дванадесет изследвани пациентки се установи, че средният ежедневен прием на калций не е достатъчен. Подучените резултати показват, че анкетираната група е с отчитливо изразена ниска консумация на калциево-свързващи храни. На тези жени студентите изготвиха меню с необходимия и желан от тях набор от храни. Използваната електронна система е удобна за ползване от студентите, които лесно следват алгоритмите и в същото време персонализирано могат да помогнат чрез препоръка за коригирането на дозата на дневен хранителен прием на калций. **В заключението** калкулаторът на IOF е достъпен и удобен метод за определяне на дневните нужди от калций при възрастни хора и лесно може да се използва в дейността на медицинската сестра с цел профилактика на остеопорозата.

Summary: One of the most common diseases among the elderly with important social significance is osteoporosis. Prevention of the disease is associated with adequate calcium and phosphorus metabolism and diet. Calcium is a major component of bone supplied with food that is supported by physiological level. The determination of individual calcium needs are important in patient education for the prevention of osteoporosis. **Objective:** To train the students of nurse in determining the daily requirements for calcium in adults by calcium calculator International Osteoporosis Foundation (IOF). **Material and Methods:** Students from the course specialty nurse interviewed 12 women with an average age 68d with calcium calculator. **Results:** In all 12 patients studied was found that the average daily intake of calcium is insufficient. The results show that among the groups of respondents is clearly expressed low consumption of calcium containing foods. These women students prepared a menu of required and desired by their range of foods. Used an electronic system is suitable for use by students who easily followed algorithms and at the same time can help personalized recommendation by dose adjustment of the daily diet of calcium. **Conclusion:** Calculator IOF is available and convenient method for determining the daily calcium needs in adults and can easily be used in the work of the nurse in order to prevent osteoporosis.

Работата с възрастни хора и грижите за тях имат своя специфика. [1, 2] Една от многото рискови фактори за развитието на остеопорозата е храненето. [10, 13, 18] Пик костни болести, тъй като той е от основните хранителни елементи на костната тъкан. [4, 16] 99% от скелета се състои от калций. Костите действат като резервоар за поддържане на нивата на калция в кръвта, доставяща го до другите органи, в чийто функция шо участва. Вероятно роля имат и генетичните фактори [17]. С възрастта способно на организма да усвоява калций намалява, което е една от причините, възрастните да се нуждаят от прием на повече калций [13]. Храненето е важен самостоятелен фактор за костно здраве и не може да се замени от синтетични хранителни добавки [7]. Целта на настоящото проучване беше да се обучат студентите от специалност медицинска сестра в определени на дневните нужди от калций при възрастни хора, калциевия калкулатор на международната фондация за остеопороза (IOF).

Заведно с група от осемнадесет студенти от специалност медицинска сестра се правят теста за дневните нужди на дванадесет жени на средна възраст 68 години в амбулант ревматологична практика. Използван е калциевият калкулатор на IOF. Този калкулатор числява приблизителния прием на калций в продължително на седмица. След това се разва на 7 да да се получи средния дневен прием, тъй като това дава по-реалистична представа това дали се приема необходимата доза. Съдържанието на калций на всяка храна се получава от международните данни за масата на стандартния хранителен състав. Те се определят средната оценка за размера на порциите. Резултатът от калкулатора е само оценка, а не точна мярка за приема на калций. Първата стъпка включва определянето на дневните нужди на калций чрез анкета и описание на порциите. Втората стъпка служи за оценка на реалния съдържание на калций в храната. Третата е определяне на дневния прием на калций с храната. Наряд на това да бъде изготвено на базата на съвет от храна, богата на калций, седмично меню, за да бъде достигнато нужното ниво на калций [14, 15].

При всички дванадесет изследвани пациентки се установи, че средният ежедневен прием на калций не е достатъчен. Подучените резултати показват, че сред ник

УДОВЛЕТВОРЕНОСТ НА ВЪЗРАСТНИТЕ ПАЦИЕНТИ ОТ КАЧЕСТВОТО НА
ЗДРАВНИТЕ ГРИЖИ

Мима Николова

Тракийски университет, Медицински факултет, Катедра „Здравни грижи“
E-mail - Kapincheva_mima@abv.bg

The number of older people in need of health care is constantly increasing.
The study will be useful to increase its quality.
The aim of the study was to determine satisfaction of elderly nursing care.
The results show that the elderly are not completely satisfied with nursing care.

Keywords - nursing, quality, satisfaction, elderly.

Въведение

Демографското състояние на България се обуславя от едновременното действие в негативна посока на три фактора, от които зависи развитието на населението – раждаемост, смъртност и миграция.

По данни на доклад на ООН, валидни от 1 януари 2010 г., България е на пето място по темп на застаряване на населението в света. През 2025 българите над 65 години ще са 20% от населението. Всички източници – обращаемост за медицинска помощ, използваемост на здравните заведения и анкетните проучвания, потвърждават нарастване на заболяемостта с възрастта.

Съществува достатъчно доказателствен материал и литературни данни относно засилване тенденцията към преобладаване на хроничните заболявания, а това оказва влияние върху търсенето на медицинска помощ и дългосрочни грижи. На лице е огромна необходимост от достатъчно и подходящо подготвен персонал за осигуряване на качествени гериатрични грижи. Основен показател за определяне качеството на здравните грижи е удовлетвореността на пациентите от болничното лечение.

Целта на настоящото проучване е да се установи удовлетвореността на възрастните пациенти от сестрински грижи.

Материали и методи

Проведено е анонимно анкетно проучване през периода октомври – декември 2012г., януари – април 2013г. със 63възрастни пациенти, намиращи се на лечение в МБАЛ „Стара Загора“ЕАД – град Стара Загора.

Табл.1 Разпределение по възраст на анкетираните пациенти

Възраст	60 - 64	65 - 69	70 - 74	75 - 80	над 80
мъже	8	2	11	2	1
жени	9	8	13	5	4

ПОЗИТИВНОТО ВЛИЯНИЕ НА ПЕЧАТНИТЕ МАТЕРИАЛИ ПРИ ЗДРАВНОТО ОБУЧЕНИЕ НА ДЕЦА И ЮНОШИ

*Албена Андонова, Стоянка Владева, Силвия Кючукова,
Мима Николова, Пенка Иванова, Христина Милчева*

Резюме: Здравното възпитание спомага за формиране и укрепване на физическото и психическо здраве на децата и подрастващите. В съвременния информационен свят използването на достиженията на информационните технологии в обучението подобрява процесите на преподаване и учене. Традиционен начин за представяне на информация е съчетаването на текст с илюстрация, диаграма, таблица допълнително улеснява възприемането и запамяването на здравна информация.

Проучването установи, че печатните нагледни средства се възприемат добре от децата и според тях помагат за утвърждаване на здравите им знания и навици. Основно предимство на печатните изделия според тях е възможността без технически средства да четеш и носиш със себе си необходимата ти информация.

Ключови думи: здравното възпитание, дигиталка, филери, предимства, обучение, деца

Въведение: Здравното възпитание спомага за формиране и укрепване на физическото и психическо здраве на децата и подрастващите. То е основата върху която се формира здравна култура, спомага за формиране на умения и нагласи за здравословен начин на живот и е предпоставка за по-добро качество на живот.

Здравното обучение на децата е предпоставка за преодоляване на някои негативни нагласи и навици:

- Консумация на вредни храни;
- Обездвижване;
- Употреба на алкохол, цигари, наркотици;
- Претоварване и стрес;
- Лоша или недостатъчна лична хигиена и др.

С разработването и реализирането на проект на Тракийски университет, Медицински факултет, катедра Здравни грижи на тема „Формиране на здравни знания и култура сред младежи и девойки в Домовете за деца лишени от родителска грижа“ се цели да се подпомогне:

- Здравното възпитание и образование;
- Формирането на умения и навици за здравословен начин на живот;

ПРОФЕСИОНАЛНА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ НА СТАЖАНТИТЕ – МЕДИЦИНСКИ СЕСТРИ

Мима Николова

*Тракийски университет, Медицински факултет,
Катедра „Здравни грижи“*

Резюме: *Професионалната удовлетвореност влияе положително върху качеството на здравните грижи. Анкетирани са стажанти – медицински сестри за да се установят нагласите с които ще започнат работа.*

Ключови думи: *професионална удовлетвореност, стажанти, качество на здравните грижи.*

Въведение

Понятието „удовлетвореност“ се свързва с положителни преживявания на отделна личност или група, след постигане на важни за тях цели.

Удовлетвореността от професионалния труд е название, което описва доколко работещият е доволен и мотивиран за работа. Ниската удовлетвореност потиска положителната мотивация за дейност и обратно.

Приема се, че професионалната удовлетвореност е отношението между отделните аспекти на трудовата дейност – съдържание, условия и ситуация.

В края на своето професионално обучение (7 и 8 семестър) студентите от специалност „медицинска сестра“ провеждат преддипломен стаж в университетска болница и други учебни бази. Той има за цел прилагане на усвоените знания при леглото на болния. Студентите работят в реална обстановка и имат възможност да направят своя избор за бъдещото си работно място.

Цел на проучването е да се установят нагласите и удовлетвореността на студентите от специалност „медицинска сестра“ от своя професионален избор.

Материали и методи

Анкетирани са 45 студента от специалност „медицинска сестра“ през учебната 2015/2016 г., четвърти курс, Медицински факултет, Тракийски университет. Данните са обработени с математически и графични методи.

STUDENT'S ATTITUDE ABOUT BEING A PART OF THE HEALTH KNOWLEDGE PROMOTION

M. Nikolova*, A. Andonova

Department of "Health Care", Faculty of Medicine, Trakya University,
Stara Zagora, Bulgaria

ABSTRACT

Promotion of health knowledge is purposeful process to increase the knowledge and skills of the population and improve individual and public health. The role of health care professionals in this process is essential in conducting health education of different age groups, social and ethnic communities.

During the course of their training medical professionals acquire professional knowledge and skills to perform medical, diagnostic and health care activities, but also communication skills and competencies for training of patients and their relatives.

The purpose of this report is to establish the opinion of students of "nurse" their level preparation for the promotion of health knowledge, and the methods and forms of training and disciplines that are most effective for the formation of such competence. Materials and Methods:

Respondents were 41 students from specialty "nurse" in the school year 2014/2015., Third year, Medical Faculty, University of Thrace. Data were processed with mathematical and graphical methods.

Conclusions:

As a result of this study can draw the following conclusions:

- More than half of the surveyed students (66%) would gladly joined the team trainee different groups of people to acquire knowledge and skills for a healthy lifestyle.
- Over two thirds of students would prefer to train young people up to 30 and adolescents who have a close understanding of the world, interests and goals.
- About 75% respondents actually assess their competence as yet insufficient for training of persons of different age groups.
- More than s respondents would use contemporary visual and interactive training methods.

Key words: desire, students, health promotion, competence.

INTRODUCTION

According to the World Health Organization health is not only the absence of manifest disease, but a state of complete physical, mental and social well-being. To achieve this balance is needed at a very early age, everyone can acquire some knowledge and skills in how to eat healthier, what physical activity is suitable for it and how to organize their free time and rest. S. Mladenova noted that "getting medical knowledge, development of skills and health habits affect on the attitudes and values support the formation of a healthy lifestyle." (3).

During the course of their training medical professionals acquire professional knowledge

and skills to perform medical, diagnostic and health care activities, but also communication skills and competencies for training of patients and their relatives.

Promotion of health knowledge is purposeful process to increase the knowledge and skills of the population and improve individual and public health. The role of health care professionals in this process is essential in conducting health education of different age groups, social and ethnic communities. Aim of the study is to determine the willingness of students of "nurse" to engage in teaching children and adults to acquire knowledge and skills for a healthy lifestyle.

MATERIALS AND METHODS

Respondents were 41 students from specialty "nurse" in the school year 2014/2015., Third

*Correspondence to: Mima Nikolova, Trakya University, Faculty of Medicine, Department of "Health Care", Stara Zagora, Bulgaria.

9. Солнечный остров. Оздоровительный конный центр.
[Электронный ресурс] URL: http://sunny.spb.ru/?page_id=8 (дата обращения 09.02.2016).

УДК 613.98

Медицинское обслуживание пожилых людей

Мима Стефанова Николова

кафедра «Здравоохранение», медицинский факультет,

Тракийский университет,

г. Стара Загора, Болгария

e-mail: albena.andonova@trakia-uni.bg

Аннотация. Результаты исследования мнения медсестер, которые заботятся о пожилых людях.

Ключевые слова: медсестры, забота, пожилые люди.

Abstract. Results of research of opinion of nurses who care about elderly people.

Keywords: nurses, care, elderly people.

Введение: Болгария является второй быстро стареющей нацией в Восточной Европе и пятой в мире. Прогнозируется дальнейшее прогрессивное увеличение пожилых людей в стране (рис. 1). Доля старших возрастных групп в ближайшие несколько лет будет составлять около 24% от общей численности населения. Старые люди являются самой большой и постепенно увеличивающейся группой населения, которая пользуется услугами здравоохранения. Практически половине госпитализированных и амбулаторных пациентов и две трети домашних пользователей медицинской помощи более 60 лет. Неблагоприятная

РОЛЯТА НА МЕДИЦИНСКАТА СЕСТРА ПРИ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА СРЪБТА ПО ПОЧИНАЛ БЛИЗЪК

Мима Николова

*Тракийски университет, Медицински факултет,
Катедра „Здравни грижи“*

NURSE'S ROLE IN OVERCOMING THE PAIN FROM A RELATIVE'S DEATH

Mima Nikolova

*Trakya University, Faculty of Medicine, Department of "Health Care"
Stara Zagora Street Army "11*

Summary: After the death is reported to a family is important to give them time for to realise the news and express their grief. Nurses should provide emotional support and give advice on the next steps of mourners. The ability of nurses to deal with these difficult duties as a result of interpersonal skills and educational training. There is a study of graduates nurses's opinion-about their role.

Keywords: grief support nursing students.

Въведение

За повечето хора загубата на близък човек стимулира набор от емоции, които са трудни за контролиране, без значение дали смъртта е внезапна или очаквана. Винаги съществува риск скръбта да се задълбочи и да се превърне в патологична. След съобщаването на смъртта трябва да се даде време на близките да я осъзнаят и да изразят своите чувства. Познавайки процеса на траур и типичните прояви на скръб, постоянния и непосредствен контакт с близките на починалия, подкрепата на медицинската сестра може да бъде от решаващо значение за преодоляване на скръбта. Скръбта е естествен отговор на загубата на любим човек, но липсата на подкрепа може да е причина родните на починалия да не знаят как да се справят със загубата и да развият така наречената усложнена скръб.

Подпомагането трябва да се извършва с необходимото професионално умение. Това е една отговорна, сложна и емоционално изтощителна задача. В процеса на обучение бъдещите медицински сестри получават

СТУДЕНТИТЕ И МОТИВАЦИЯТА ИМ ЗА РАБОТА

Мима Николова

*Катедра „Здравни грижи“, Медицински факултет
Тракийски университет – Ст. Загора*

THE STUDENTS AND THEIR MOTIVATIONS TO SEARCH FOR A JOB

Mima Nikolova

*Trakya University, Faculty of Medicine, Department of Health Care
Stara Zagora, Street Army "11*

Summary: *A study of trainee nurse shows their desire about to start work at the same hospital where they have their internship. It's shows which factors motivate them to stay at that hospital.*

Keywords: *interns, motivation, work, hospital.*

Въведение

Мотивацията е основен фактор за запазване на служителите във всяка организация. Мотивираните служители правят организацията силна и печеливша. Такива служители непрекъснато усъвършенстват своите умения, следват правилната насока, отговаряща на основната организационна цел. Мотивацията може да се дефинира като процес който започва с физиологична или психологична нужда или дефицит, който задейства определено поведение насочено към цел или стимул. Във всяка област има различни фактори, които засилват мотивацията на своите служители.

В здравния сектор, особено в здравните грижи има специфични фактори, които мотивират работещите да се грижат ефективно за пациентите. Освен това добре мотивираните стажанти-медицински сестри ще започнат работа по специалността и ще имат желание да приложат наученото по време на обучението си.

В нашата страна ниските заплати и лошите условия за работа в повечето болници доведе до тежък дефицит на медицински сестри и влошаване на качеството на грижите за пациентите. Висшите медицински училища всяка година дипломират около 400 медицински сестри, а около

ПОДКРЕПА НА СЕМЕЙСТВОТО ПРИ ОТГЛЕЖДАНЕ НА ДЕТЕ С УВРЕЖДАНЕ

Мима Николова

SUPPORTING THE FAMILY IN BRINGING UP A DISABLED CHILD IN A FAMILY ENVIRONMENT

Mima Nikolova

ABSTRACT: Support for families responsible for disabled children. There are about 9039 children with disabilities in Bulgaria. It is a lasting tendency about to reduce the number of disabled children raised in specialised institutions. Despite the difficulties more parents decided to raise their disabled child at home. That parents need an advice and supporting. The study shows that there are 41 student nurses ready to get involved and support that families.

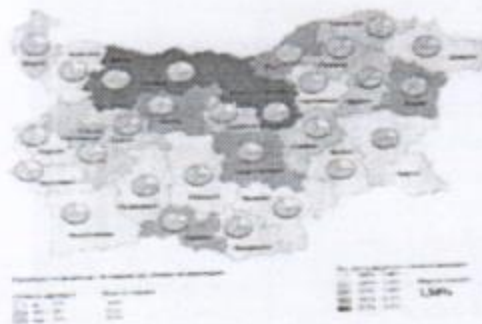
Key words: Children with disabilities, support, students

Въведение

Терминът деца с увреждания се използва за обозначаване на деца до 18-годишна възраст, които имат трайна физическа, психическа, интелектуална или сетивна недостатъчност, която при взаимодействие с различни пречки би възприпятствала тяхното пълноценно и ефективно участие в обществото на равна основа с останалите деца (Конвенция за правата на Хората с увреждания, член 1).

Децата с увреждания са една от най-маргинализираните и изолирани групи. Дискриминализацията възниква като последица от липсата на разбиране и познаване на проблемите им. Твърде често децата с увреждания се определят и оценяват по това, което им липсва, а не по това, което имат. Не им се предоставя възможност да разгърнат своя потенциал. Относителният дял на децата с увреждания по области варира от 1.08% в област Пазарджик до 2.37% в област Велико Търново.

С най-високи относителни дялове на деца с увреждания са областите Велико Търново (2.37%), Плевен (2.33%), Враца (2.16%) и Стара Загора (2.03%).

Фиг. 1. Относителен дял на децата с увреждания към 1.02.2011 година по Области – източник НСИ.

Проследявайки данните от 2001 до 2014 г. може категорично да се каже, че се утвърждава трайна тенденция към намаляване броя на децата в специализирани институции. В сравнение с 2001 г. броят на институционализираните деца намалява с 10 502 деца или 83,3%. Спрямо предходната 2013 г. броят на институционално отглежданите деца намалява с 1 006 деца или 32,3%. За периода от 2001 до края на 2014 г. са закрити 67 специализирани институции за деца. През 2014 г. са закрити 8 специализирани институции деца, като следва да се има предвид, че със заповед на изпълнителния директор на АСП от 01.01.2015 г. са закрити още 4 дома за деца с увреждания и към 31 декември 2014 г. реално няма отглеждани в тях деца.

ФИЗИЧЕСКА АКТИВНОСТ ПРИ СТАРИТЕ ХОРА

Мима Николова, дм
Катедра „Здравни грижи“
МФ, Тракийски университет – Стара Загора

PHYSICAL ACTIVITY IN THE ELDERLY

Mima Nikolova, PhD

Застаряването на населението е необратим процес и предизвикателство. В световен мащаб това доведе до нови изисквания за подобряване на здравето на възрастните хора. Необходимо е прилагане на интегрирана политика за повишаване на качеството на живот на тази възрастова група.

В отговор на това предизвикателство през 2002 г. в Мадрид е приет Международен план на ООН за действие за активен живот на възрастните хора. Приемайки този план всички държави членки на ЕС поемат ангажимент да допринесат за активния живот на възрастните хора като интегрират правата и нуждите им в националните икономически и социални политики и като спомагат за създаване на общество на всички възрасти.

Понятието „активен живот на възрастните хора“ (active ageing) има три основни взаимосвързани аспекта. Организацията за икономическо сътрудничество и развитие в Европа го разглежда като “възможност за гъвкав избор за начина на живот в напреднала възраст” – посредством участие в обучения, заетост, осъществяване на различни доброволни дейности и предоставяне на грижи [3].

При стареенето се наблюдава значително понижаване на мускулната маса и нервно-мускулните функции. Един от най-ефикасните методи за противодействие на свързаните с възрастта промени в мускулната маса и функция са физическите упражнения. Съществуват доказателства, че хората над 65 годишна възраст водят най-заседнал начин на живот в сравнение с останалите възрастови групи. Мускулите на възрастните намаляват своята маса от 0.5% -1% на година, което води до намаляване на силата и спад на бързината, която е толкова важна за предотвратяване на паданията. Тези отрицателни промени водят до много проблеми при извършването на ежедневните дейности. Ето защо един от основните въпроси относно въз-

НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ
«СТАРЕЕНЕ, ЗДРАВЕ, ГЕРИАТРИЧНИ ГРИЖИ»

6. Milcheva H., M. Platikanova, A. Andonova. Raising Awareness of Elderly People to Maintain Physical Activity and Healthy Lifestyle. Перспективы науки (Science prospects), 2013; 3 (42):189-190.
7. Milcheva H., A. Andonova, M. Platikanova. Students of Medical Specialties - For Their Profession and Work with Elderly People. Proceedings in Advanced Research in Scientific Areas (ARSA), 2012; 1 (1):2161-2163.
8. <https://www.atse.org.au>
9. <http://www.gpsmartsole.com/gps-smart-sole.php>
10. <https://www.grandcare.com/>
11. <http://www.nsi.bg>
12. <http://www.parorobots.com/>
13. <http://www.tabsafe.com/>
14. <https://en.wikipedia.org/wiki/Gerontechnology>

КОМПЕТЕНТНА ГРИЖА ЗА СТАРИ ХОРА

Мима Николова

Тракийски университет, Медицински факултет, Катедра „Здравни грижи“

COMPETENT CARE FOR OLD PEOPLE

Mima Nikolova

*Trakya University, Faculty of Medicine, Department of "Health Care "
Stara Zagora Street Army "11*

Summary: *The Bulgarian population is constantly decreasing and aging. The last annual demographic statistic of the National Statistical Institute, shows that 20.7% of the country's population are people aged 65 and over.*

Medical education must be tailored to the age-specific nature of the nation.

There is a increase of the need to cultivate the skills of students to make clinical decisions and change thinking in order to improve the care of the elderly. A new model of care is needed - with a focus on maintaining not only the physical but also the psychosocial functioning of the elderly.

This are the results of the survey of 53 students "nurse" specialty, regarding their competence in caring for the elderly.

Key words: *old people, health care, competence, students.*

Въведение

АДАПТАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ- ПЪРВОКУРСНИЦИ КЪМ УЧЕБНИЯ ПРОЦЕС ВЪВ ВМУ

Мима Николова, дм
Катедра „Здравни грижи“, Медицински факултет
Тракийски университет – Стара Загора

ADAPTATION OF STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS AT THE MEDICAL SCHOOL

Mima Nikolova, PhD
Trakya University, Faculty of Medicine, Department of "Health Care"
Stara Zagora, Street Army "11

Summary: The learning process at the Higher Medical School is characterized by certain features of the methods, content and forms of training. The adaptation of the first year students to these peculiarities is a prerequisite for the effectiveness of learning.

Keywords: Adaptation, Training, Learning Process, Higher Medical School

Въведение

Адаптацията е приспособяване на индивидите към различни условия на околната среда и действащите в нея компоненти. Това е един непрекъснат процес на уравнивяване. Приспособени са тези, чиито реакции са адекватни на въздействията на средата.

Ефективността на обучението във ВМУ изисква определени, специфични условия, при които бъдещия медицински специалист се обучава – учебна натовареност, цели, съдържание, методи и форми на обучение. Тези условия коренно се различават от условията при които се е обучавали до сега. Според Н. Иванова социалната среда, в която се осъществява обучението на медицинския специалист и тази, в която се реализира професионалната му дейност би могла да се дефинира като академична и болнична. Адаптацията на първокурсниците е необходима за да се преодолеят проб-

Serum Markers of Iron Metabolism in Chronic Liver Diseases

Mariana Penkova Radicheva, Albena Nikolaeva Andonova*, Hristina Tancheva Milcheva, Nadejda Gospodinova Ivanova, Siliya Georgieva Kyuchukova, Mima Stefanova Nikolova, Magdalena Stefanova Platikanova

"Trakia University", Stara Zagora, Bulgaria

Abstract

Citation: Radicheva MP, Andonova AN, Milcheva HT, Ivanova NG, Kyuchukova SG, Nikolova MS, Platikanova MS. Serum Markers of Iron Metabolism in Chronic Liver Diseases. Open Access Maced J Med Sci. 2018 Jun 20; 6(6):1010-1016. <https://doi.org/10.3889/oamjms.2018.251>

Keywords: Steatosis; Serum ferritin; Serum iron; Transferrin saturation; Chronic liver disease

*Correspondence: Albena Nikolaeva Andonova, "Trakia University", Stara Zagora, Bulgaria. E-mail: mpenkovadoc@abv.bg

Received: 20-Feb-2018; **Revised:** 23-May-2018; **Accepted:** 25-May-2018; **Online first:** 14-Jun-2018

Copyright: © 2018 Mariana Penkova Radicheva, Albena Nikolaeva Andonova, Hristina Tancheva Milcheva, Nadejda Gospodinova Ivanova, Siliya Georgieva Kyuchukova, Mima Stefanova Nikolova, Magdalena Stefanova Platikanova. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Funding: This research did not receive any financial support

Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist

BACKGROUND: Disorders in the metabolism of iron in the direction of iron overload are observed not only in primary hemochromatosis but also in some chronic liver diseases other aetiology. Elevation of serum iron, ferritin and transferrin saturation is reported in nonalcoholic fatty liver disease and alcohol, chronic hepatitis C and liver cirrhosis.

AIM: Aim of the study was to evaluate and compare the frequency of the iron serum markers in patients with various chronic liver diseases.

MATERIAL AND METHODS: The study included a total of 246 persons -186 patients with chronic liver disease without cirrhosis (-115 men, women -71; average age of 50.41 ± 12.85 , from 23 to 77 years) and 60 healthy controls (-30 men, women -30, middle-aged 50.50 ± 11.31 , from 29 to 83 years). Medical history, physical examination and demographic data including height, weight, laboratory and instrumental studies were performed.

RESULTS: The highest incidence of elevated serum iron, transferrin saturation and ferritin and decreased serum hepcidin found in cases of alcoholic liver disease (ALD), nonalcoholic fatty liver disease (NAFLD) and chronic hepatitis C (CHC).

CONCLUSION: Finally, analysis of the changes in serum markers of iron metabolism shows that the difference between healthy and sick with liver disease is primarily due to changes in alcoholic and nonalcoholic fatty liver disease, particularly steatohepatitis, and chronic hepatitis C.

Introduction

The liver is an important organ for the homeostasis of the iron. Reticuloendothelial macrophages and hepatocytes are the main depots more than iron. In the liver is performed the synthesis of the hormone hepcidin and thus it became the central authority for the regulation of the body's reserves of iron [1] [2] [3].

Disorders in the metabolism of iron in the direction of iron overload are observed not only in primary hemochromatosis but also in some chronic liver disease with another aetiology [4] [5] [6] [7]. Increases in serum levels of iron, ferritin, and transferrin saturation are reported in nonalcoholic fatty liver disease and alcoholic fatty liver disease, chronic hepatitis C and liver cirrhosis [8] [9] [10] [11] [12] [13].

In recent years, there accumulated a lot of new data, some of them contradictory, about the clinical significance of serum parameters of iron

metabolism as surrogate markers of siderosis and severity of liver disease [8] [10] [14] [15] [16] [17]. There remain open questions regarding the clinical significance of serum parameters of iron metabolism and hepcidin in various chronic liver diseases and the role of some genetic factors and environmental factors for organic liver damage during overload syndrome iron.

The study aimed to evaluate and compare the frequency of the iron serum markers in patients with various chronic liver diseases.

To implement the above objective we set ourselves the following tasks:

1. To evaluate the change of serum parameters of iron metabolism in patients with the chronic liver disease compared to healthy subjects
2. To carry out comparative serum markers of iron metabolism in various chronic liver diseases

---

SELF-ASSESSMENT OF THE PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE NURSES, RELATED TO WORK WITH ELDERLY PATIENTS

Albena Andonova

Trakia University, Faculty of Medicine, albena.andonova@trakia-uni.bg

Silviya Kyuchukova

Trakia University, Faculty of Medicine, silvia_66@abv.bg

Mima Nikolova

Trakia University, Faculty of Medicine, kapincheva_mima@abv.bg

Abstract: The social and demographic researches show that for the recent decades in Europe, including Bulgaria, the relative share of elderly people has been increasing. Meanwhile, there is a growing need to provide medical activities and health care to ensure quality of life and decent old age.

An important milestone in the implementation of policies, aimed at the elderly people is the preparation of highly qualified nurses. The motivation and the high training level of future medical specialists is a guarantee of achieving a high quality of life for the people at "third age".

Purpose: To find out the level of the professional self-assessment and preparation of the students-nurses for work with elderly patients.

Tasks:

- To find out the level of self-assessment of the students – "Nurse" specialty, related to their preparation for work with elderly people;

- To differentiate the difficulties encountered by respondents in developing a health care plan for people over 65-year-old;

- To explore the willingness and attitudes of respondents, related to work with elderly people;

- To determine students' willingness to do voluntary service with elderly people;

- To find out the willingness for further training to increase the professional competence on the issues of health care for the elderly people.

Methods and means: anonymous survey with a specially designed card;

Contingent: 72 students from "Nurse" specialty – II and III course, Medicine Faculty, Thracian University, Stara Zagora Town, Bulgaria.

Time interval: the academic 2017-2018.

Conclusion: Based on the survey data, it was found that nearly half of the future nurses will be professionally satisfied with their work with elderly patients and they are ready to be volunteers in elderly homes. The main reason for 45.6% of respondents to work with elderly people is moral satisfaction and recognition.

About 2/3 of respondents consider that they have specific knowledge and skills to provide quality health care for elderly people with chronic illnesses. Some of the second-year students, due to lack of experience, have difficulty to work out a nurse care plan on their own.

Conclusion - The "nurse" students assess themselves as well-prepared for independent work with elderly people. They have a critical attitude to their preparation, they point the difficulties they face and are ready to continue training and to do voluntary service for the contingent, mentioned above.

Keywords: students from "Nurse" specialty, self-assessment, self-assessment, elderly people, health care

САМООЦЕНКА ЗА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПОДГОТВЕНОСТ НА БЪДЕЩИТЕ МЕДИЦИНСКИ СЕСТРИ ЗА РАБОТА С ВЪЗРАСТНИ ПАЦИЕНТИ

А. Андонова

Тракийски университет, Медицински факултет, град Стара Загора, България

С. Кючукова

Тракийски университет, Медицински факултет, град Стара Загора, България

М. Николова

ОЦЕНКА НА ДЕЙНОСТТА ЗА САМОСТОЯТЕЛНА ГРИЖА ПРИ ВЪЗРАСТНИ ПАЦИЕНТКИ С ОСТЕОПОРОЗА

Р. Маджарова, Е. Кирилова, Ц. Петранова*, М. Николова

Медицински факултет, Тракийски университет, 6000 Стара Загора, България

*Медицински университет, 1000 София, България

osteoblik@abv.bg

Abstract:

People's ability or inability to perform activities of daily living (ADL) serves as a measurement of their functional status, especially in the elderly and the sick. Osteoporosis with developed fractures is a debilitating disease that progressively limits the physical capacity of the patients. The aim of our study was to study the ADL of patients with osteoporosis. 35 women over the age of 60 were examined. All patients had osteoporosis-proven ODM, T-scores below -2.5. The average score of the ADL was 5.76. Of the activities (sorted by the effort they require) the use of transport, doing house chores, shopping, laundry, cooking, financial activities and telephony were most limited. Osteoporosis was found to limit the ADL significantly. The assessment of the limitation of the self-care tasks in elderly patients is important for the overall approach to the treatment of osteoporosis.

Key words: activities of daily living, osteoporosis, adults

Тенденциите за застаряване на населението води до разпространението на заболяването остеопороза. Остеопорозата с прояви на фрактури инвалидизира пациентите, което постепенно ограничава физическия им капацитет и ги прави зависими(7). Многобройни са фактите за финансови и други социални загуби във връзка с проблема. Остеопорозата, характеризираща се с ниска костна плътност, е често срещано гериатрично заболяване(5). Рискът от фрактури се увеличава с възрастта(12). Допълнителни разходи могат да възникнат поради дългосрочни грижи и зависимост. Отчита се спад в дейностите на ежедневиия живот (ЕЖД) при хора с остеопороза. По този начин изглежда, че остеопорозата може да повлияе на функционалния статус и качеството на живот(11).

Способността или неспособността на хората да извършват ЕЖД служи за измерване на тяхното функционално състояние. Оценка на функционалното състояние е от решаващо значение при грижите за по-възрастни хора. Нормалните промени в стареенето, остри заболявания, хронично влошаване на заболяване и хоспитализацията могат да допринесат за намаляване на способността да се изпълняват задачи, необходими за самостоятелно живеене в обществото. Функционалната оценка може да предостави обективни данни, които да подпомогнат насочването към индивидуализирани нужди за рехабилитация или да планират

КОМПЛЕКСНИ ГРИЖИ ЗА ПАЦИЕНТА ПРИ МЕДИЦИНСКА ЕКСПЕРТИЗА НА РАБОТОСПОСОБНОСТТА

*Надежда Иванова, Мариана Пенкова,
Мима Николова*

COMPLEX PATIENT CARE FOR MEDICAL EXPERTISE ON WORKING CAPACITY

Nadezhda Ivanova, Mariana Penkova, Mima Nikolova

Резюме: Медицинската експертиза е неразделна част от диагностично-лечебната и профилактична дейност на лечебните заведения. Тя придобива все по-голяма социална значимост, детерминирана от фактори на различни плоскости.

Ключови думи: медицинска експертиза, комплексни грижи

Abstract: The medical expertise is an integral part of the diagnostic, medical and prophylactic activity of the medical institutions. It acquires an increasing social significance, determined by factors of different planes.

Key words: medical expertise, complex care

Христина Милчева анализира демографската ситуация в страната, действащата Стратегия за осигуряване на дългосрочна и комплексна грижа и потребностите от разширяване на полето от интегрирани грижи и социални услуги за възрастните и стари хора, както и политиките за обезпечаване с квалифицирани специалисти. [4]

Според Силвия Кючукова „потребностите от здравни грижи по света и у нас непрекъснато нарастват поради: застаряване на населението; скъсен болничен престой; повишен брой хронични заболявания и инвалидност; мобилност на младите хора и отпадане на ангажмента им към старите хора.“ [3]

ГОТОВНОСТ НА СТУДЕНТИТЕ ДА ЗАПОЧНАТ РАБОТА ПО СПЕЦИАЛНОСТТА

Мима Николова, Надежда Иванова, Мариана Пенкова

PREPARATORY REQUIREMENTS TO START THE WORK OF THE SPECIALTY

Mima Nikolova, Nadezhda Ivanova, Mariama Penkova

Резюме: *Всяка година в България се дипломират около 400 медицински сестри. Въпреки това, проблемът с недостига им в здравните заведения се задълбочава. Мотивирани ли са тези кадри да работят по избраната специалност?*

Ключови думи: *студенти, медицински сестри, качество на здравните грижи*

Summary: *Each year about 400 nurses graduate in Bulgaria. However, the problem of shortage is getting worse. Is these staff motivated to work on the chosen specialty?*

Key words: *students, nurses, quality of health care*

Въведение

Свидетели сме на процеси на глобализация и на тенденция на изстравяване на населението и непрекъснато нарастване на потребностите от здравни грижи. За осигуряване на качествени здравни грижи и за правилното функциониране на цялата здравеопазна система е необходимо да се преодолее кризата с недостига на медицински сестри. Въпреки, че всяка година завършват такива кадри, то във всеки завършил випуск има такива, които избират да се реализират при по-добри условия извън България и такива, които се отказват да практикуват професията си. Последната здравна статистика сочи, че в момента не достигат около 11 000 медицински сестри.

Съвременните изследвания са категорични, че образованието е ключов фактор за успеха на по-нататъшната реализация на човека. Университетите подготвят медицински специалисти според потребностите на здра-

РОЛЯ, ФУНКЦИИ И КВАЛИФИКАЦИЯ НА НАЧАЛНИК ОТДЕЛЕНИЕТО КАТО КЛИНИЧЕН МЕНИДЖЪР

Мариана Пенкова, Мима Николова, Надежда Иванова

ROLE, FUNCTIONS AND QUALIFICATION OF THE HEAD OF THE DEPARTMENT AS A CLINICAL MANAGER

Mariana Penkova, Mima Nikolova, Nadezhda Ivanova

През последните две десетилетия в теорията и практиката на общественото здраве се наблюдава тенденция за обособяване на отделно направление клиничен мениджмънт. В България развитието на това направление е едва в зародиша си, за него свидетелстват само отделни изследвания и публикации. В най-обобщен вид клиничният мениджмънт се схваща като комплексен подход за клинично-организационни, медико-технологични медико-етични и фармако-икономически анализи, насочени към по-ефективен контрол и управление на качеството на медицинската помощ [1, 2, 3, 4].

Цел на проучването е анализ на ролята, функциите и квалификацията на Началник отделение като клиничен мениджър.

За изпълнение на тази цел са формулирани следните задачи:

1. Изследване, анализ и оценка на мотивацията на персонала и определяне на ролята на клиничния мениджър.
2. Изследване, анализ и оценка на стила и метода на работа в Гастроентерологично отделение на УМБАЛ „Проф. д-р Ст. Кирякович“ АД.
3. Изследване, анализ и оценка на прилагания алгоритъм на разработване, вземане и реализиране на управленските решения.

Методи

- логически изследователски методи, свързани с проучване на литературни източници, нормативни документи и локални документи на изследваното лечебно заведение;
- социологически метод - анкета;
- статистически методи - описателна статистика, графичен и табличен анализ.

ORGANIZAČNÍ ASPEKTY PRAKTICKÉHO VÝCVIKU STUDENTŮ V OBORU „ZDRAVOTNÍ PÉČE“

MITEVA, K., NIKOLOVA, M.

Abstrakt

Optimální organizace praktického výcviku ve strukturách zdravotnických zařízení je předpokladem pro vytváření odborných kompetencí studentů oborů "porodnictví" a ošetrovatelství". Klinická praxe vytváří podmínky pro formování a zlepšování jejich kompetencí, jakož i pro vytváření profesionálně významných osobních kvalit a chování.

Cílem této studie je odhalit organizační rezervy pro optimalizaci klinické praxe při výcviku studentů porodních asistentek a zdravotních sester. Výsledky studie byly analyzovány podle následujících hlavních ukazatelů: spokojenost studentů s rozdělením hodin pro klinickou praxi; spokojenost studentů s organizací průběhu klinické praxe.

Klíčová slova

Organizace, klinická praxe, studenti

Organizační aspekty praktického výcviku jsou důležitou součástí celkového vzdělávacího procesu na Vysoké škole lékařské. Optimální organizace výcviku v klinické praxi ve strukturách zdravotnických zařízení je předpokladem pro vytváření odborných kompetencí studentů oborů "porodnictví" a "ošetrovatelství".

Klinická praxe je specifickou organizační formou pro výcvik studentů z oboru "Zdravotní péče". Podle Jednotného státního standartu na školení porodních asistentek a sester v Bulharsku, klinická praxe probíhá na fakultách a /nebo v pobočkách vysokých škol v souladu s učebními osnovami a v nemocnicích, které obdržely kladné akreditační hodnocení. Praktický výcvik probíhá pod vedením lektorů / mentorů / obor „porodní asistentka“ / „zdravotní sestra“ s dosaženým stupněm „bakalář“ nebo „magistr“ v oboru „Řízení zdravotní péče.“ Klinická praxe probíhá od prvního do šestého semestru včetně a trvá nejméně 1140 hodin [1].

METHODS FOR TRAINING OF ADULT PATIENTS WITH CHRONIC DISEASES

Albena Andonova

Trakia University, Medicine Faculty, Department Health care, Bulgaria, Stara Zagora
albena.andonova@trakia-uni.bg

Mima Nikolova

Trakia University, Medicine Faculty, Department Health care, Bulgaria, Stara Zagora
mima.nikolova@trakia-uni.bg

Silviya Kyuchukova

Trakia University, Medicine Faculty, Department Health care, Bulgaria, Stara Zagora
silviya.kyuchukova@trakia-uni.bg

Abstract: The chronic diseases represent a major proportion of the morbidity in Europe and are responsible for 86% of all death cases. One of the main reasons for this is the aging of the population. Elderly people are often diagnosed with two or more chronic diseases, or it is so called polymorbidity. All of this can lead to increased levels of disability, reduced quality of life or weakness, dependency, etc.

In order to improve the health status and maintain the autonomy of adults, they need to acquire health knowledge about the specifics of their illness and to gain practical skills to control it. Being assisted in this endeavor is the purpose of this report. This can be done through the successful and active participation of the students from the Higher medical schools. In Bulgaria, the attitudes of students in the specialty "Health care" to take part in the training of adult patients with chronic diseases, have been studied.

Forming knowledge and skills in students to select precise approaches and methods of training elderly people with chronic diseases, in accordance with their personal qualities and their communicative competence, will lead to increasing their quality of life.

Keywords: adult patient, chronic disease, training, students, self-control

INTRODUCTION

In Bulgaria the process of demographic aging is continuing. At the end of 2016, the relative share of people over 65-year-old is 20.7%, whereas the relative share of the young population from 0 to 17-year-old is 16.8%. Leading diseases in people over 65-year-old are the diseases of blood circulation, digestive system, new formations and respiratory system. The high mortality rate among the population, as a result of chronic diseases is also sustaining. (7, 10, 11, 12, 13)

Chronic diseases have become a major public health problem in the world – they cause deaths of 36 million people worldwide each year. The chronic conditions reduce life quality, increase disabilities, morbidity and mortality, and increase health care costs.

Strengthening health appears as a possible intervention for helping people with chronic illnesses. They should be motivated to take up healthy supportive behavior. In the treatment of chronic diseases, additionally to symptom control, health promoting behavior is essential. (14, 15) Having healthy lifestyle, the people with chronic diseases can optimize their health and become less vulnerable to further health threats and disabilities. In general, changing lifestyle behavior can not replace the effective medical treatment of chronic illnesses, but can improve life quality and symptoms, and optimize the functional status.

Awareness is one of the most important factors in chronic diseases management. Behavior promoting health is one of the best ways for people to control their own health. Due to the increase of life expectancy, the importance of health promoting behavior also increases, in order to preserve the functionality and independence of the person. However, studies show that people with chronic illnesses often do not have sufficient information about their condition and therefore do not have enough self-help skills.

Care for elderly people should be done after an in-depth geriatric assessment of the patient's health condition, the social environment, the financial resources, etc., by a healthcare professional. (9)

Good training can raise awareness, self-assessment, and the ability to cope with the symptoms of the disease. Different studies of the problem demonstrate the necessity of health care professionals to train the elderly people how to control their health themselves. The main focus on the training of patients with chronic illnesses is receiving more information, related to the disease, adherence to the prescribed treatment and improvement of health

РОЛЯ НА ПРОФЕСИОНАЛИСТИТЕ ПО ЗДРАВНИ ГРИЖИ ПРИ ФОРМИРАНЕ У ПАЦИЕНТИТЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВЕН СТИЛ НА ЖИВОТ

*Надежда Иванова, Мариана Пенкова,
Мима Николова*

ROLE OF HEALTH CARE PROFESSIONALS IN THE FORMATION OF HEALTHY LIFE PATIENTS

Nadezhda Ivanova, Mariana Penkova, Mima Nikolova

Резюме: Ролята на професионалиста по здравни грижи при формиране у пациентите на здравословен стил на живот може да се изследва и развива в различни направления. Дали един човек ще води здравословен или нездравословен стил на живот, зависи от много фактори, от които с доминиращо значение е оценъчно и ценностно отношение на субекта към здравето като ценност.
Ключови думи: роля, професионалист по здравни грижи, формиране, здравословен стил на живот

Summary: The role of the healthcare professional in shaping patients' healthy lifestyles can be explored and developed in different directions. Whether a person leads a healthy or unhealthy lifestyle depends on many factors, of which the dominant is the evaluative and value attitude of the subject to health as a value.
Keywords: role, healthcare professional, formation, healthy lifestyle

С. Младенова подробно анализира здравното възпитание, акцентирайки на твърдението че „крайната цел на промоцията на здраве е подобряване здравен статус на населението. Непосредствената цел – формиране на здравословен стил на живот“. [6, с. 119] Понятието „стил“ в преносен смисъл означава „характерен начин на действие, похват, метод“. [7, с. 816] Всяка личност има своите стабилизирани убеждения, които дефинират нейните цели, отношение, желания, идеали и действия. Дали един чо-

АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА АЛГОРИТЪМ НА РАЗРАБОТВАНЕ И РЕАЛИЗИРАНЕ НА УПРАВЛЕНСКИ РЕШЕНИЯ

*Мариана Пенкова, Мима Николова,
Надежда Иванова*

ANALYSIS AND EVALUATION OF DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION ALGORITHM FOR MANAGEMENT DECISIONS

Mariana Penkova, Mima Nikolova, Nadezhda Ivanova

Резюме: Понятието управление, ръководене (менеджмънт) е едно от най-широко използваните в съвременните общества и стопански взаимоотношения. Управлението е процес на целенасочено въздействие, но не всяко въздействие е управление. Управленското въздействие е това, което е насочено към целевата функция на поведението. Управлението се отнася към системи, които са сложни и динамични (имат поведение и отношения), а не са статични.

Вземането на управленски решения е изключително сложна, комплексна дейност. То е най-важното нещо, което прави един мениджър. Както способността да комуникира, така и способността да вземе решение, представлява умение, което се развива и усъвършенства с опита и възрастта. Да се управлява означава да се решава някаква задача, да се постига някаква цел. Добре подготвено и правилно възприето управленско решение въздейства, направлява и помага за организирането на дейността на фирмата [1, 3, 4]. И обратно, нищо не разочарова хората така, както необмислените решения, което води до напразно изразходван труд. Предпоставка за вземането на решение е наличието на някакъв проблем, т.е. несъответствието между фактическото и желаното състояние.

Вземането на решение в управлението представлява систематизиран процес (таблица 1). Мениджърът прави избор не само за себе си, но и за организацията и други работници [2, 6, 8]. Под решение се разбират еднов-

ПРОФЕСИЯТА МЕДИЦИНСКА СЕСТРА – ОСЪЗНАТ ИЛИ СЛУЧАЕН ИЗБОР

Мима Николова, Надежда Иванова, Мариана Пенкова

PREPARATORY REQUIREMENTS TO START THE WORK OF THE SPECIALTY

Mima Nikolova, Nadezhda Ivanova, Mariana Penkova

Резюме: Въпреки, че професията на медицинската сестра е интересна и разнообразна, и изключително важна за здравеопазването са налице задълбочаващи се проблеми - броят на медицинските сестри непрекъснато намалява, а се увеличава броят на обслужваните пациенти. Медицинският труд е специфичен, изискващ силна мотивация и отдаденост. Когато е направен правилен избор за професия, човек се чувства удовлетворен и лесно преодолява предизвикателствата и трудностите. Целта на настоящото проучване бе да се събере и анализира информация за мотивацията на студентите от първи курс в Медицински факултет, Тракийски университет, гр. Стара Загора за избор на професията.

Ключови думи: студенти, първокурсници, медицинска сестра, избор

Summary: Although the profession of nurse is interesting and diverse, and extremely important for healthcare, there are increasing problems - the number of nurses is constantly decreasing, increasing the number of patients being served.

Key words: students, freshmen, nurse, choice

Въведение

Едно от най-важните решения, които човек взема в своя живот е каква професия да си избере. Хората са различни и очакват различни неща от кариерата си. Колкото повече дадена работа отговаря на потребностите и амбициите, толкова повече удовлетворен се чувства човек. Необмисленият

МЯСТОТО НА СТУДЕНТА В ДОБРОВОЛЧЕСКИЯ ЕКИП

*Силвия Кючукова, Албена Андонова,
Деяна Генчева, Мима Николова*

THE STUDENT'S PLACE IN THE VOLUNTEER TEAM

*Silvia Kyuchukova, Albena Andonova,
Deyana Gencheva, Mima Nikolova*

Резюме: Доброволството е изключително важна част от съвременното общество. Доброволният труд обучава и мотивира младите хора като им предлага възможности, които им помагат да дадат най-доброто от своите способности. Самото съвместно „работа в екип“ предопределя целта на това действие, а именно съвместно да се постигне определена обща цел. Самото следване в университета е вид работа в екип управлявана от държавно регламентираны норми и правила за добро учене. Индивидуалното участие на студентите в този процес е строго предопределяно от личностните им особености, амбициозност и мотивация. Ролата и мястото на студента доброволец като важен член на екипа екип не може да бъде посочено като стационарна величина. То е динамичен процес, а не завършено състояние.

Цел: Да се определи какво е мястото на студента с медицинска специалност в доброволческия екип.

Методи и средства: анкетиране на респондентите студенти в он-лайн среда, чрез анкетни карти. 1. За проучване на готовността и нагласите за доброволна работа (22 въпроса) и модифициран тест за самооценка по Р. М. Белбин (7 части); статистическа обработка на получената първична информация с IBM SPSS version 20; деск ризърч.

Контигент: студенти - 274 от Медицински факултет при Тракийски университет град Стара Загора, България.

Времени интервал: април-юни 2021 година.

СТРЕС И ДРУГИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕДИЦИНСКИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ

*Деяна Генчева, Албена Андонова,
Мима Николова, Теодора Тодорова*

STRESS AND OTHER CHALLENGES FOR MEDICAL PROFESSIONALS

*Deyana Gencheva, Albena Andonova,
Mima Nikolova, Teodora Todorova*

Abstract: Medical professionals face a number of challenges that require a timely and adequate response. Many medical professionals are unprepared for reality and often leave work. At all hierarchical levels, options are being sought to overcome the difficulties that medical professionals face on a daily basis. A lot of work is being done in the direction of real interaction between all subjects

Key words: Stress, patients, challenges, aspects, medical professionals

Въведение

Стресът се проявява най-често при хуманитарните професии и в частност при медицинската професия. Медицинските специалисти осъществяват различни видове грижи - превантивни, диагностични, лечебни, клинични, рехабилитационни, и др. Редица проучвания потвърждават, че медицинските специалисти са подложени на ежедневното въздействие на професионален стрес и при голям процент от тях се проявяват симптоми на стрес. Проблемът за справяне със стреса, синдрома на професионално изчерпване и неговата превенция е многоаспектен, а това изисква анализ и решаване на редица сложни проблеми от организационно, нормативно, квалификационно, поведенческо, етично и психологическо естество. Проблемите със стреса, прегарянето и преодоляването им са научен проблем, чието решение през последните години фокусира усилията на учени от различни специалности и области. [4, 5, 6]

ОТНОШЕНИЕ НА СТУДЕНТИТЕ КЪМ ХОРАТА С УВРЕЖДАНЯ

Мима Николова, Силвия Кючукова, Дяна Генчева

STUDENT ATTITUDES TOWARDS PEOPLE WITH DISABILITIES

Mima Nikolova, Silviya Kyuchukova, Deyana Gencheva

Summary: Attitudes towards people with disabilities are contradictory. The change in positive direction should be started in the higher school by raising the awareness of the students.

Keywords: attitude, disabled, students

Въведение

По данни на СЗО хората с увреждания са приблизително 10% от населението на всяка държава. В нашата страна 465 228 (или 7,2%) са лица с увреждания.

Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания утвърждава, че „увреждането е развиваща се концепция и че уврежданията са резултат от взаимодействие между лица с нарушени функции и бариери от емоционално-оценъчен характер или такива, свързани с обкръжението, които възпрепятстват тяхното пълноценно и ефективно участие в обществото равноправно с останалите“. Съгласно Член 1 „Хората с увреждания включват лица с трайна физическа, психическа, интелектуална и сетивна недостатъчност...“ [3]. Степента, до която тази недостатъчност уврежда някого, зависи от нивото на бариерите, които се срещат в обществото.

Общото виждане за увреждането е като трагедия, позор и божие наказание. Исторически погледнато хората с увреждания са били обект на съжаление, подигравки и отхвърляне в резултат на това, че са „различни“. Те са подложени на дискриминация от момента на поява на увреждането или още от раждането и продължават до края на живота им. Много често раждането на дете с увреждане се възприема като нещо негативно и страшно в резултат на предразсъдъци. В миналото това се е възприемало като проклетие или изкупуване на грехове. Все още семействата с такива

DIFFICULTIES ENCOUNTERED BY NURSE STUDENTS WHEN WORKING WITH ELDERLY PEOPLE

Albena Andonova¹, Mima Nikolova², Silviya Kyuchukova³, Koni Ivanova⁴

Abstract: During the training process, nurse students acquire knowledge, skills and competencies to work with different groups of patients. Working with elderly people has its difficulties and specificities. The acquisition of practical skills by students for planning and documenting individual health care for the elderly people is a process in which teachers and mentors have a leading role.

Objectives: To identify the factors which make it difficult for nurse students to work with elderly people.

Methods: The study involved 52 3rd year nurse students – from the Faculty of Medicine of Trakia University in Bulgaria.

A questionnaire was used, including open-ended and closed-ended questions, allowing more than one answer. The data was processed mathematically and graphically.

Results: The main difficulties for students in working with the elderly people are as follows: the process of communication (92.16%), difficult perception of new information (80.64%) and memory impairment in the elderly patient (61.44%); The main difficulties related to the organization of activity - insufficient experience in working with geriatric patients (92.16%); insufficient time for communication with patients (94.08%); lack of comfort in the patient's home (57.60%); a "Diary for tracking and self-monitoring of the condition" of an elderly person - it is very useful for 90.24% of students so that they can monitor the condition of the elderly person; It was found that 65.28% of students do not want to work with elderly people, as 46.09% of them indicate the motive for this as mental strain.

Conclusion: The teacher and the mentor are leading figures in preparing students to work with elderly people. The practical preparation for planning and documenting individual health care for elderly people is very important in the training process of nurse students.

UDC Classification: 614.2, DOI: <https://doi.org/10.12955/pmp.v2.161>

Keywords: nurse students, difficulties, practical training, elderly people, teacher, mentor.

Introduction

The increase in the elderly population in recent decades has become a challenge for the health systems of EU Member States. At the end of 2019 the population of the Republic of Bulgaria was 6,951,482 people; the Catholic population, aged 65 and over were 1,504,088, or 21.6 % of the country's population (NSI, 2019).

Providing health care to elderly people requires an increase in financial resources, as well as providing trained medical professionals to work with them.

It is necessary to create and implement an integrated model for providing affordable, continuous, sustainable quality health and social care for elderly people (Popova et al., 2017).

Nurses have the knowledge, skills and competence to provide health care for people with different needs, including elderly ones.¹

During their training, nurses have profiling disciplines where they study the specifics of working with elderly people. During their academic practice and undergraduate internship, students have the opportunity to apply practically the theoretical knowledge acquired during their training. The academic practice of students is managed by teachers and mentors with nursing specialties.

The teacher and the mentor have leading roles in practical training of nurses for the successful application of theoretical knowledge in the work environment and for successful professional preparation (Dragusheva et al., 2019; Santa De et al., 2016; Terzieva et al., 2019).

Assimilating the rules of professional ethics, communication with the patient, and cooperation between staff and the student in planning patient care motivates students and is coordinated by teachers and mentors (Sadeghianetal, 2016; Pedersenetal, 2012).

¹ Trakia University, Faculty of Medicine, Department of Health Care, albena.andonova@trakia-uni.bg, ORCID: 0000-0001-7556-321X

² Trakia University, Faculty of Medicine, Department of Health Care, mima.nikolova@trakia-uni.bg

³ Trakia University, Faculty of Medicine, Department of Health Care, silviya.kyuchukova@trakia-uni.bg

⁴ Trakia University, Faculty of Medicine, Department of General and Clinical Pathology, koni_ivanova@yahoo.com

JUSTIFYING THE NEED FOR IMPROVED HEALTH EDUCATION OF OBESE ADULT PATIENTS IN BULGARIA

Mima Nikolova¹, Silviya Kyuchukova², Albena Andonova³

Abstract: Bulgaria is the second-fastest aging nation in Eastern Europe and fifth in the world. Older people are the largest and ever-growing group of people in health care. The most common diseases in this age group are circulatory, endocrine, digestive, musculature, neoplasms, and respiratory systems. Some of the main reasons for these diseases include an unhealthy diet, a sedentary lifestyle, and obesity.

One hundred twelve adult patients with chronic diseases were interviewed.

The aim of the study is to establish the awareness of older people about overweight-related problems. In order to increase their knowledge and improve their quality of life and independence, we prepared a training program (Table 4).

UDC Classification: 614.2, **DOI:** <https://doi.org/10.12955/pmp.v2.182>

Keywords: elderly people, obesity, training, quality of life.

Introduction

With the continuous increase of life expectancy and persistent trends in declining birth rates in Bulgaria, the aging process continues. According to the data of the National Statistical Institute (NSI, 2020), at the end of 2018, people aged 65 and over were 1,493,119, or 21.3% of the country's population. The aging of the population has very serious social and economic consequences for the Bulgarian health system. The higher costs are not caused by the aging population itself but by the increase in the morbidity of elderly people. In people aged 65 and over, at first place in the structure are diseases of the circulatory system (24.1%), followed by factors influencing the health status of the population, the contact with the health services (17.5%), and the diseases of the digestive system (8.9%). (Balkanska and Georgiev, 2008)

In most modern literature sources, it is reported that the phenomenon of polymorbidity is observed in this age group, which is a combination of two or more chronic diseases in one patient. Polymorbidity (PM) is a new concept covering all diseases of the individual patient. PM is not just the amount of several nosological units, but the interaction between them with the formation of new disease status (Ministry of Health, 2011). This makes polymorbidity the most pressing problem of modern clinical geriatric practice. From the data analysis about the main health-demographic indicators is clear that currently Bulgaria, compared to the countries of the European Union, is facing a much more serious challenge related to the high level of overall mortality. It is formed mainly by the deaths of people over 65. Demographic projections show that, precisely because of the objective aging processes, the overall mortality rate in the country will remain high and unchanged until at least 2030. (Balkanska et al., 2008, Dimitrova, et al., 2009)

The health system is not effective in reducing preventable mortality, expressed in consistently high mortality from diseases such as cardiovascular disease, cancer, diabetes, and other non-communicable diseases. In fact, Bulgaria has the highest mortality from cerebrovascular disease (for example, stroke) in the EU and a very low survival rate for several cancer diseases. This indicates significant opportunities for optimizing health services, for example, by improving access to care and their quality and better prevention and better care coordination. (Dimitrova, et al., 2009)

The reasons for diseases that cause death or disability include unhealthy eating, sedentary lifestyle, and obesity. Obesity is most often due to several factors, mainly affecting lifestyle and diet, is a major health problem worldwide and is the leading preventable cause of death in the world, with increasing prevalence among adults and children. The authorities in this field believe that it is one of the most serious public health problems in the 21st century. (Balkanska, 2003, Blundell, 2014)

¹ Trakya University, Faculty of Medicine, Department of "Health Care, Stara Zagora, Bulgaria, mima.nikolova@trakia-uni.bg

² Trakya University, Faculty of Medicine, Department of "Health Care, Stara Zagora, Bulgaria, silviya.kyuchukova@trakia-uni.bg

³ Trakya University, Faculty of Medicine, Department of "Health Care, Stara Zagora, Bulgaria, albena.andonova@trakia-uni.bg

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЖЕЛАНИЕТО НА СТУДЕНТИТЕ ЗА УЧАСТИЕ В НАУЧНО-ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОЕКТИ

Деяна Тодорова, Албена Андонова, Мима Николова, Силвия Кючукова

STUDY OF STUDENTS' DESIRE FOR PARTICIPATION IN RESEARCH PROJECTS

Deyana Todorova, Albena Andonova, Mima Nikolova, Silviya Kyuchukova

ABSTRACT: Modern medical education and science, in particular higher education institutions and research organizations, should provide students with the opportunity to be actively involved in research and to participate in research that will help solve significant and current problems of modern health care. We are used to thinking that professionals in the research process are the only ones who are responsible for modeling and improving the quality and healthcare system. Over time, we realize that this model can be improved through the involvement of different actors to overcome this fragmentation. It is necessary for all subjects to work together, in partnership, to share information, ideas, opinions, to make together important decisions that concern research.

Key words: Study, Students, Education, Health Care, Scientific research

Въведение

Научноизследователската и развойна дейност, особено в областта на новите технологии, е ключът към бъдещия икономически растеж и създаването на нови работни места. ЕС има амбицията да стане най-динамичната световна икономика, основана на знанието. Това предполага големи инвестиции в научноизследователската дейност, която е източник на нови знания, както и в образованието и обучението, които дават на хората достъп до тези нови знания. [9]

Съвременното медицинско образование и наука в частност висшите учебни заведения и научните организации трябва да предоставят на студентите възможност да се включват активно в научно-изследователската дейност и да участват в проучвания, които да спомогнат решаването на значими и актуални проблеми на съвременното здравеопазване. [1], [2] [3], [4], [7]

Свикнали сме да мислим, че професионалистите в научно-изследователския процес са единствените, които са отговорни за изготвянето на модели и подобряване на качеството и системата на здравеопазване. С времето осъзнаваме, че този модел може да бъде по-

добрен чрез участие на различните субекти за да се преодолее тази фрагментираност.

Необходимо е всички субекти да работят заедно, в партньорство, да споделят информация, идеи, мнения, да вземат заедно важните решения, които касаят научноизследователската дейност.

Наукознанието изследва процеса на научно-изследователската дейност в цялостната система на нейните предметно съдържателни и социални характеристики и влиянието на науката върху развитието на производителните сили и обществения живот като цяло. [10]

Към настоящият момент във висшето медицинско образование важен акцент е извънаудиторната заетост на студентите. В тази връзка проучването и изследването на желанието на студентите за участие в научноизследователски проекти е от изключително голямо значение за да се стигне до изграждане на комплексни научно обосновани решения, които от дvoja страна пък ще спомогнат решаването на значими и актуални проблеми на съвременното здравеопазване, до утвърждаването на най-рационалното и високоефективно здравеопазване, което е адекватно на световните и европейските стандарти, отговарящи на специфичните потребности на населението на Република България.

ЕЛЕКТРОННАТА ТЕХНИКА КАТО СЪВРЕМЕНЕН ФАКТОР В ОБУЧЕНИЕТО НА СТУДЕНТИТЕ

Силвия Кючукова, Албена Андонова, Мима Николова,
Енчо Бойчев, Мануел Танев

THE ELECTRONIC TECHNOLOGY AS A MODERN FACTOR IN STUDENT EDUCATION

Silviya Kyuchukova, Albena Andonova, Mima Nikolova, Encho Boychev, Manuel Tanev

ABSTRACT The article analyzes the problem of how the quality and technical opportunities of electronic equipment affect the efficiency of online learning in the university. The possibilities are being considered for improvement in a given state of the art. Definitely the necessary teaching of educational content in an online environment and forcing all participants in the process to work in this way, regardless of their desire, experience, digital training, specialty and financial capabilities determined the purpose of this study. Effects on business and future realization are forecast.

Objective: To be indicated the main factors related to electronic technology, influencing the quality and effectiveness of student learning in the Internet environment.

Contingent: Students / 102 / and teachers / 18 / in Trakia University, Stara Zagora, Bulgaria.

Methods: questionnaire; mathematical and statistical; Desk-Research.

The prepared questionnaire containing 13 questions gave us primary information that was statistically processed and allowed us to draw a few basic conclusions.

1. The capabilities of e-technology directly affect the effectiveness of online learning, the latter could be improved in a given state of the art- modern computer devices / computer with peripherals, tablet, phone / and good internet connection / availability and quality of the connection; visualization; value/.
2. Having a personal printer would significantly improve the clarity, understanding, interpretation and independent work of students - 64% of surveyed students would better absorb the information.
3. The teaching staff / 37% of the respondents from the group of teachers / accept the use of electronic equipment in the education of students, but only as a complementary and not a basic method of teaching. The main problem is digital literacy.

The new time sets new requirements and electronic technology, with its negatives and positives, stands out as an important, basic, modern factor in student education.

Key words: electronic devices; students; education; business environment

Съвременната пандемична обстановка постави пред света и човечеството познати и непознати предизвикателства, които трябваше бързо да бъдат преодоляни. Тревожността от директно общуване принуди всички да останат по домовете си – само там да живеят, работят и учат. Тези обстоятелства изведоха на преден план важните въпроси за начините, средствата и възможностите за ефективна и качествена комуникация. Тенденцията към засилваща се дигитализация, автоматизация и роботизация на редица отрасли рефлектира върху различни аспекти от образователния процес. В новата дигитална среда и в условията на необходимост от конкурентни професионални специалисти във все по-голяма степен

се изисква реализиране на съвременен образователен модел, съответстващ на бързия дигитален период на развитие. Несобходимостта от съчетаване на обучение и работа налага студентите да бъдат оценявани във виртуална среда, която предполага разработване на системи за онлайн изпитване и оценяване, но и проверка на авторството, автентификация на изпитваните и подпомагане на изпитния процес с реални студентски резултати. Всичко това са различни аспекти на образователния процес, които са пряко зависими от качеството на използваната електронната техника и пряко повлияват качеството на обучителните действия.

Commitment of the Elderly People in Bulgaria to their Own Health

Silviya Kyuchukova*, Albena Andonova, Mima Nikolova, Mariana Penkova-Raditcheva

Department of Health Care, Trakia University, Medicine Faculty, Stara Zagora, Bulgaria

Abstract

BACKGROUND: In the context of health education, the lifestyle of each individual includes social and behavioral factors that are potentially manageable and preventable in general. A health-educated person adheres to healthy lifestyle, which is characterized by the presence of active attitude to his own health, positive health motivation, skills for health protection and strengthening, and useful health habits. Stimulating one of them is the systematic monitoring and registration of the main vital indicators, as a good prerequisite for active monitoring of the health condition. As of December 31, 2019 the population of Bulgaria is 6,951,482 people, and the people aged 65 and over are 1,504,088, or 21.6% of the country's population.

AIM: The objective of this study was to establish the degree of personal commitment and responsibility for their health of people over 65-year-old, living in Bulgaria. Tasks: (a) To make a questionnaire, (b) Processing of the received information and analysis of results, (c) Formulation of conclusions regarding awareness, health motivation and lifestyle of the respondents, (d) Reporting the degree of responsibility for their health of the respondents.

METHODS: Mathematical-statistical – dispersion, comparative analysis, Spearman's rank correlation coefficient, p/desk research, interview, Convenience, 113 people, average age – approx. 68.168 ± 8.90 years, Time: 2019.

RESULTS: (1) A statistically significant relationship was found: $p = 0.001$ and $\chi^2 = 21.586$. The respondents with two chronic diseases – 40.5% are well aware of the normal values of the measured indicators, (2) Two thirds of the respondents/74.3%/ are well informed about the normal and pathological values of the main vital indicators, which they can measure and register themselves, (3) 76% of the respondents have received the necessary health information from the medical team/partnership model, (4) Only half of the older respondents in the study/51.4%/ follow a diet complied with their health status.

CONCLUSION: In our professional medical care for the elderly people in Bulgaria, we must place emphasis on their preventive and prophylactic commitment to their own health. The useful and practical combination of properly received and internalized medical information from the elderly people is an important prerequisite for their informed commitment to their own health.

Edited by: Susha Stojan
Citation: Kyuchukova S, Andonova A, Nikolova M, Penkova-Raditcheva M. Commitment of the Elderly People in Bulgaria to their Own Health. Open Access Maced J Med Sci. 2021 Feb 14; 9(E): 76-78. <https://doi.org/10.3889/oamjms.2021.5645>
Keywords: Responsibility; Health; Elderly People; Lifestyle
*Correspondence: Silviya Kyuchukova, Department of Health Care, Trakia University, Medicine Faculty, Stara Zagora, Bulgaria. E-mail: silviya.kyuchukova@trakia.bg
Received: 16-Dec-2020
Revised: 16-Jan-2021
Accepted: 04-Feb-2021
Copyright: © 2021 Silviya Kyuchukova, Albena Andonova, Mima Nikolova, Mariana Penkova-Raditcheva
Funding: This research did not receive any financial support.
Competing Interests: The authors have declared that no competing interests exist.
Open Access: This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non-Commercial 4.0 International License ([CC BY-NC 4.0](http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/))

Introduction

As of December 31, 2019, the population of Bulgaria was 6,951,482 people, which represented 1.4% of the population of the European Union. Compared to 2018, the population of the country decreased by 48,557 people, or by 0.7%. There were 3,369,646 men (48.5%) and 3,581,836 women (51.5%), or 1063 women per 1000 men. The number of men predominated at the age of 53. Increasing the age, the number and relative share of women in the total population of the country is increasing, too.

The aging process of the population continues. At the end of 2019, the number of people aged 65 and over was 1,504,088, or 21.6% of the country's population. Compared to 2018, the share of the population in this age group increased by 0.3%. The aging process is more pronounced among women than among men. The relative share of women over the age of 65 is 25.1%, and of men – 17.9%. This difference is due to the higher mortality among men and, as a consequence, to the lower life expectancy among them.

In general, for the European Union, the relative share of population aged 65 and over is 20.0%. This share is the highest in Italy (22.8%), followed by Greece (22.0%), Portugal, and Finland (21.8% each). Totally, in nine countries, including Bulgaria, the share of the elderly population is over 20.0% [1], [2].

Modern and contemporary concepts and strategies for health protection and promotion replace medical determinism as an integrated approach. This requires replacement in the traditional notion that health of the population is solely in hands of doctors and other medical professionals. The Ottawa Charter from 1986, and the Jakarta Declaration from 1997, set out basic and additional principles and provisions that are fundamental to achieving good health. They emphasize the expansion of the partnership for health and increase the opportunities of the individual and society to achieve better health. The main emphasis and important principle in the Ottawa Charter is: increasing personal responsibility and developing personal skills, knowledge, and opportunities for strengthening individual and public health [3], [4].

Some of the ways and means for solving these tasks are: autonomous decision making; model of

ИНФОРМИРАНОСТ НА СТУДЕНТИТЕ ЗА ОПАСНОСТИТЕ ОТ ЗАРАЗЯВАНЕ С ХЕПАТИТ В МЕДИЦИНСКАТА ПРАКТИКА

Т. ТОДОРОВА, А. АНДОНОВА, М. НИКОЛОВА

Катедра „Здравни грижи“, Медицински факултет, Тракийски университет – Стара Загора

STUDENTS AWARENESS FOR CONTAMINATION WITH HEPATITIS IN MEDICAL PRACTICE

T. TODOROVA, A. ANDONOVA, M. NIKOLOVA

Department of Health Care, Faculty of Medicine, Trakia University – Stara Zagora

Резюме. Хепатит В, наричан още „тихият убиец“, е едно от тежките инфекциозни заболявания в наши дни. Причинител е вирусът HBV, атакуващ главно паренхима на черния дроб. Заболяването се предава основно по кръвен път, а също и по полов път и по време на бременност от майката на плода. Социалната значимост на заболяването се определя от честотата на разпространението му и от тежестта на клиничната изява. За съжаление немалък е броят на заразените медицински специалисти и най-вече на медицинските сестри, които имат пряк контакт с биологични материали. Затова проучването е насочено към бъдещите медицински сестри и към тяхната професионална подготовка за работа с рискови пациенти. За целта е разработена анкетна карта, включваща 10 въпроса. Анкетирани анонимно са 60 студенти от първи до трети курс, на възраст между 18 и 40 години, обучаващи се в специалност „Медицинска сестра“ в Медицинския факултет на Тракийски университет – Стара Загора. Анализът на получените резултати показва, че знанията и компетенциите на студентите относно същността на заболяването, механизма на предаване и методите за предпазване зависят основно от курса на обучение. Точни и задълбочени познания имат по-голямата част от анкетираните студенти (72,6%), като от тях 33,3% са в трети курс. С най-ниско ниво на познания в тази област логично са студентите от първи курс. Анкетираните студенти са информирани, че по време на своето обучение в реална работна среда се намират в условия на повишен риск от заразяване с HBV и използването на лични предпазни средства е безусловна необходимост.

Ключови думи: хепатит В вирус, студенти, медицински сестри, знания, риск, предпазни средства

Abstract. Hepatitis B called the „silent killer“ is one of the major infectious diseases today. Causative virus HBV attacks mainly liver parenchyma. The disease is transmitted primarily through blood and sexually and during pregnancy from mother to fetus. The social significance of the disease is determined by its frequency distribution and the severity of clinical manifestations. Unfortunately, the number of infected medical specialists especially of the nurses, who have direct contact with biological materials, is not low. Therefore, the study is aimed at the future nurses and their professional training at working with at-risk patients. For this purpose a questionnaire including 10 questions has been developed. Anonymous respondents were 60 students from first to third course, aged between 18 and 40 years old, studying in specialty „nurse“ in Trakia University, Faculty of Medicine, Stara Zagora. Analysis of results shows that the knowledge and competence of students about the nature of the disease, the mechanism of transmission and the prevention methods depends mainly on the training course. The majority of students surveyed (72.6%), 33.3% of which are in the third course, have accurate and comprehensive knowledge. With the worst level of knowledge in this field are logically the first year students. Students are informed that during their studies in a real work environment they are in conditions of increased risk of infection with HBV virus and the use of personal protective equipment is an unconditional need.

Key words: hepatitis B virus, students, nurses, knowledge, risk, protective equipment